

Sisekaitseakadeemia

Politsei-ja piirivalvekolledž

Diana Smirnova

UIMASTEID TARVITANUD ALAEALISE SUHTES ERINEVATE MÕJUTUSTE
KOHALDAMINE PÕHJA PREFEKTUURI LÕUNA POLITSEIJAOSKONNA
NÄITEL VAHEMIKUS 2011.– 2012. A

Lõputöö

Juhendaja:

Ülle Vanaisak, MA

Muraste 2013

LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

SISEKAITSEAKADEEMIA

Kolledž: Politsei-ja piirivalvekolledž	Kuu ja aasta: juuni 2013
Töö pealkiri eesti keeles: Uimasteid tarvitanud alaealise suhtes erinevate mõjutuste kohaldamine Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonna näitel vahemikus 2011.– 2012.a	
Töö autor: Diana Smirnova	Olen nõus oma lõputöö kättesaadavaks tegemisega elektroonilises keskkonnas. Allkiri:
<p>Lühikokkuvõte: Käesolev lõputöö koosneb 51 lehest, millest 20 moodustab põhiosa ja 12 empiirilise osa. Töö on kirjutatud eesti keeles, resümees vene keeles.</p> <p>Antud lõputöö eesmärgiks on anda ülevaade uimasteid tarvitanud alaealise kohtlemisest ja mõjutamisest- väärteomenetluses Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonna praktika kaudu ning töötada välja ettepanekud erinevate mõjutusvahendite mitmekülgses rakendamiseks.</p> <p>Probleemi lahendamiseks ja uurimisküsimusele vastuse leidmiseks:</p> <ul style="list-style-type: none">• anti ülevaade uimasteid tarbinud alaealise mõjutamise alternatiivsetest võimalustest ja parimast praktikast;• anti võrdlev ülevaade 2011.– 2012.a Põhja prefektuuri ja Lõuna politseijaoskonna uimastite tarbimise statistikat;• viidi läbi fookusgrupi intervjuud Saksa Gümnaasiumi õpilaste ja Lõuna politseijaoskonna noorsoopolitseinike seas;• võrreldi empiirika tulemusi teoreetiliste seisukohtadega; <p>Lõputöös saadi vastus uurimisküsimusele ning tehti ettepanek uimasteid tarvitanud alaealiste erinevate mõjutusvahendite mitmekülgses rakendamiseks</p>	
Võtmesõnad: uimastid, alaealine, mõjutamine, väärteomenetlus	
Võõrkeelsed võtmesõnad: одурманивающие вещества, несовершеннолетний, влияние	
Säilitamise koht:	
Kaitsmisele lubatud Kolledži direktor:	Allkiri:
Vastab lõputöö nõuetele Juhendaja:	Allkiri:

SISUKORD

LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON	2
SISUKORD	3
MÕISTETE JA LÜHENDITE LOETELU	4
SISSEJUHATUS	5
1.UIMASTITE TÄRVITAMISE TENDENTSID EESTIS VIITAVAD VAJADUSELE KAITSTA MÕJUSAMALT ÕIGUSHÜVE – RAHVATERVIST	8
1.1 Üldine ülevaade uimastitest ja nende tarvitamise tendentsidest Eestis	8
1.1.1 Alkoholi mõjudest tervisele ja selle tarvitamise tendentsid Eestis	12
1.1.2 Tubaka tarvitamise mõjust tervisele ja tendentsid Eestis.....	15
2.ALAEALISE KÄSITLEMINE VÄÄRTEOMENETLUSES	18
2.1 Uimasteid tarbinud või omava alaealise mõjutamine	18
2.1.1 Alaealisele uimastite tarbimise eest võimalikud määratavad karistused.....	21
2.2 Näiteid teiste maade alaealiste mõjutamise positiivsetest tulemustest	26
3. UURIMUS UIMASTEID TÄRVITANUD ALAEALISTE MÕJUTAMISE VÕIMALUSTE RAKENDAMISEST POLITSEITÖÖS	30
3.1 Uurimismetoodika ja valimite tutvustus	30
3.1.1 Alaealise poolt uimastite tarbimise statistika aastatel 2011 - 2012	32
3.1.2 Õpilastega fookusgrupi intervjuu tulemused.....	36
3.1.3 Noorsoopolitseinike fookusgrupi intervjuu tulemused	37
3.2 Uuringute tulemuste analüüs ja ettepanekud	40
KOKKUVÕTE	42
PE3IOME	44
KASUTATUD KIRJANDUS	45
JOONISTE JA TABELITE LOETELU	48
LISA 1	49
LISA 2	50
LISA 3	51

MÕISTETE JA LÜHENDITE LOETELU

ALIS - Politsei-ja Piirivalveameti analüüsi- ja andmelaosüsteem

AK - alaealiste komisjon

AS - alkoholiseadus

AMTS - alaealise mõjutusvahendite seadus

KarS - karistusseadustik

NPALS - narkootiliste-ja psühhotropsete ning nende lähteainete seadus

TubS - tubakaseadus

VTMS - väärteomenetluse seadustik

Alaealine - AMTS-i tähenduses on 7–18 aasta vanune isik

Narkomaania - psüühiline või füüsiline sõltuvus, mis on tekkinud legaalse ja illegaalse narkootikumide tarvitamise tagajärjel

Uimastid - legaalsed (alkohol, tubakas) ja illegaalsed (narkootikumid) ained, mis tekitavad sõltuvust

SISSEJUHATUS

Lõputöö teemavalikul „ Uimasteid tarvitanud alaealise suhtes erinevate mõjutuste kohaldamine Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonna näitel vahemikus 2011.–2012.a.“ sai määravaks asjaolu, et lõputöö autor ise puutub oma töös kokku alaealistega, kes on tarvitanud alkoholi-, tubaka- või narkootilisi aineid, kuna töötab Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonnas noorsoopolitseinikuna. Kokkupuude selliste alaealistega algab nende tabamisest tänaval kuni karistamiseni: Eestis on alla 18aastaste isikute poolt alkoholsete jookide ja tubakatoodete tarvitamine karistatav rahatrahviga ning narkootiliste ja psühhotroopsete ning nende lähteainete tarvitamine karistatav trahviga või arestiga. Seda kinnitab ka statistika: Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonna politseiametnike poolt on 2011.a avastatud kokku 1191 alkoholi- või tubakaseadust rikkunud noort (453–alkoholiseadus, 738– tubakaseadus), mis on 662 võrra rohkem, kui aastal 2010. Aastal 2012 on see arv kasvanud 27 alaealise võrra. Narkootiliste, psühhotroopsete ja nende lähteainete seadust on aastal 2012 Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonna teenindaval territooriumil rikkunud 29 alaealist, mis on 14 võrra rohkem, kui 2011a¹.

Alaealiste õiguserikkumistega võitlemisel ei tohi õiguslikku sekkumist, veel vähem karmi karistamist üle tähtsustada. Kui karistamine ongi vältimatu, peab sellega kaasnema sotsiaaltöö. Põhiprobleem ongi kasvatusliku ja karistava osa õige suhe alaealise õiguserikkuja kohtlemisel.² Eesti riigi kriminaalpoliitika alaealiste suhtes ei ole olnud alati ühesugune. Praeguse kriminaalpoliitika esmasteks eesmärkideks on korduvkuritegevuse ning alaealiste kuritegevuse ennetamine. Alaealiste kuritegevuse ennetamisele pööratakse tähelepanu, kuna see võimaldab ära hoida kuritegusid täiskasvanueas. Selleks on üheks planeeritud tegevuseks alaealiste kriminaalasjade kiire menetluse tagamine ja süütegude kiire arutelu AK-des.³

Antud lõputöö aktuaalsus seisneb selles, et aastast aastasse on Eesti politsei üheks põhiprioriteediks alaealiste poolt toimepandud alaealiste õiguserikkumiste avastamine ja ennetamine. Olukorras, kus Eesti on Euroopas uimastavate ainete (tubakas, alkohol, narkootilised ained) tarvitamises kõrgel

¹ Politsei-ja Piirivalveameti andmelao-ja analüüsi infosüsteem ALIS

² Sootak, J. 1996. Karistus pole imerohi. Pere ja Kodu, nr 7, lk 18-19

³ Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018 heakskiitmine, 09.06.2010, jõustunud 16.06.2010- RT III 2010, 26, 51, p 3.

kohal, on oluline mõjusalt sekkuda. Kuna karistamine on ainult üks võimalus sekkumiseks, siis ongi tarvis uudsena uurida, milliseid võimalusi politsei eelkõige rakendab ja milliseid võimalusi peaks rakendama. Uuringus baseerutakse Sisekaitseakadeemias varem läbiviidud uuringutele, kust selgub, et noored ise peavad mõjusamaks karistuseks üldkasuliku töö tegemist ja aresti⁴.

Eelmainitu mõjutatuna sõnastas lõputööautor uurimisprobleemi: olukorras, kus uimastitarbimine noorte hulgas näitab ohtlikku kasvutendentsi, puudub Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonna ülevaade, kas politseinike poolt kasutatakse kõiki seadusega sätestatud alternatiive mõjutamiseks alaealisi mitte tarvitama uimasteid.

Sellest tulenevalt püstitas lõputööautor uurimisküsimuse: millised on uimasteid tarbinud alaealise efektiivse mõjutamise alternatiivsed võimalused?

Lõputöö eesmärgiks on anda ülevaade uimasteid tarvitanud alaealise kohtlemisest ja mõjutamisest vääртеomenetluses Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonna praktika kaudu ning töötada välja ettepanekud erinevate mõjutusvahendite mitmekülgsemaks rakendamiseks.

Probleemi lahendamiseks ja uurimisküsimusele vastuse leidmiseks püstitab lõputöö autor järgmised uurimisülesanded:

- anda ülevaade uimasteid tarbinud alaealise mõjutamise alternatiivsetest võimalustest ja parimast praktikast;
- anda võrdlev ülevaade 2011. – 2012.a Põhja prefektuuri ja Lõuna politseijaoskonna uimastite tarbimise statistikast;
- viia läbi fookusgrupi intervjuud Saksa Gümnaasiumi õpilaste ja Lõuna politseijaoskonna noorsoopolitseinike seas;
- võrrelda empiirika tulemusi teoreetiliste seisukohtadega;

Lõputöö uurimisaines on vääртеotoimepannud 14-18aastase alaealise mõjutamise võimalused ning uurimisobjektiks on konkreetselt uimasteid tarvitanud alaealise mõjutamise võimalused.

⁴ Meho, E, „Süüvõimeliste alaealiste osakaal, kohaldatud mõjutusvahendid ja nende mõjususe ning õigusrikkujate sotsiaalne taust Kristiine linnaosa alaealiste komisjoni 2006-2010 aasta praktika põhjal“, lõputöö, Sisekaitseakadeemia, (2011), Jentson, T., „Alaealiste poolt toime pandud avaliku korra rikkumise, pisivarguse, tubakatoodete ja alkoholi tarvitamise rikkumise mõjutamise viisid Järva maakonnas võrreldes Soome Vabariigiga“, lõputöö, Sisekaitseakadeemia, (2012)

Mõjutamiseks peetakse antud töös nii karistamist karistusseadustike kui ka mõjutusvahendi kohaldamist alaealise mõjutusvahendite seaduse alusel.

Antud töös kasutatakse kombineeritult kvantitatiivset ja kvalitatiivset uurimismetoodikat.

Õigusakte kasutatakse 2012.a redaktsiooniga.

1. UIMASTITE TARVITAMISE TENDENTSID EESTIS VIITAVAD VAJADUSELE KAITSTA MÕJUSAMALT ÕIGUSHÜVE – RAHVATERVIST

Esimeses peatükis antakse ülevaade legaalsetest ja illegaalsetest uimastitest, nende mõjust ja ohtudest noorele organismile, samuti tutvustatakse statistikat hetkeolukorrast Eestis alaealiste uimastite tarvitamise osas.

1.1 Üldine ülevaade uimastitest ja nende tarvitamise tendentsidest Eestis

Arvatakse, et ametlikus statistikas kajastuv narkomaanide arv on tegelikkusest 5-10 korda väiksem. Õeldakse, et narkomaania on ühiskonna hingeseisundi indikaator ateistlikus maailmas, kus puuduvad moraalsed normid- ja virtuaalse maailma kaudu ülistatakse uimastite tarbimist.⁵

Ebaseaduslike uimastite tootmise ja tarbimise üleilmne mõju on üks tõsisemaid probleeme, millega ühiskonnal ja valitsustel tänapäeval silmitsi tuleb seista. See mõju esineb haiguste, kuritegevuse, korruptsiooni, poliitilise ja sotsiaalse ebastabiilsuse kujul ning õõnestab mitmeid väärtusi, mida tavainimesed võtavad väärika ja turvalise elu loomuliku osana.⁶

Euroopa Liidus tarvitab narkootikume või on neid elu jooksul tarvitanud hinnanguliselt järgmine arv inimesi: 70 miljonit tarvitab või on tarvitanud kanepit, vähemalt 12 miljonit kokaiini, 9,5 miljonit *ecstasy*'t ja 11 miljonit amfetamiini. Samuti on teada, et vähemalt pool miljonit inimest saab heroini asendusravi. Euroopa Liidus on kuni 2 miljonit probleemset narkomaani ning ligikaudu 7500 inimest sureb igal aastal uimastite üledoosi tagajärjel.⁷

⁵ Кошкина, М. В., Наркотики и дети“, *Фундаментальные исследования* (2008) nr 3, 11, lk 1.

⁶ Euroopa Ühenduste Komisjon, Roheline Raamat Kodanikuühiskonna rolli kohta Euroopa Liidu uimastipoliitikas, Brüssel 26.06.2006 lk 3

⁷ Euroopa Ühenduste Komisjon, Nelja aasta tegevuskava ja narkootikumidevastane Euroopa allianss tugevdavad narkootikumidevastast võitlust, Brüssel, 18.09.2008 lk 1

Aastate jooksul on legaalsete ning illegaalsete uimastite tarvitamine Eesti noorte seas hakanud üha enam levima turule ja on tulnud uued ained: *spice*-segud, suitsuvabad tubakatooted, energijaogid⁸. Mõned uimastid, nagu kofeiin, tubakas ja alkohol, on seadusega lubatud ning osa uimastite, näiteks rahustite ja uinutite, kättesaadavus on piiratud. Suurem osa uimasteid on aga seadusega keelatud ehk illegaalsed. Neid nimetatakse ka narkootikumideks. Aastal 2011 läbiviidud uuringu „Uimastite tarvitamine koolinoorte seas: 15-16aastaste õpilaste legaalsete ja illegaalsete narkootikumide kasutamine Eestis“ tulemuste järgi on 24% koolinoortest elu jooksul proovinud kanepit, 73% kooliõpilastest on vähemalt korra elus proovinud suitsetamist ja 95% on kord elus proovinud alkoholi⁹. Murettekkitav on asjaolu, et enamik Eesti õpilastest on elu jooksul proovinud alkoholi - ja tubakatooteid ning kolmandik õpilastest alustanud nende proovimisega varases eas, enne 12aastat. Põhjuseks on see, et teismelisi köidab sageli kõik, mis on meelierutav ja salapärane. Keelatud uimastid on üha lihtsamini kättesaadavad ja järjest rohkem noori proovib uimasteid selleks, et kogeda midagi uut ja põnevat. Selline ohtlik kasvutendents noorte uimastitarbimise osas on suureks probleemiks eestlaste rahvatervisele - mida varem alustatakse meelemürkide kuritarvitamisega, seda hädisem on meie tulevane ühiskond.

Suurt rolli uimastite levikus on inimeste iseloomu ebaküpsusel, nõrgal enesekontrollil ning kõrgendatud huvil tundmatute naudingute vastu. Põhilisteks uimastite tarvitamise motiivideks on soov proovida mingit ebatavalist mõnusat olemist, unustada pahandused, leevendada stressi negatiivset mõju.¹⁰

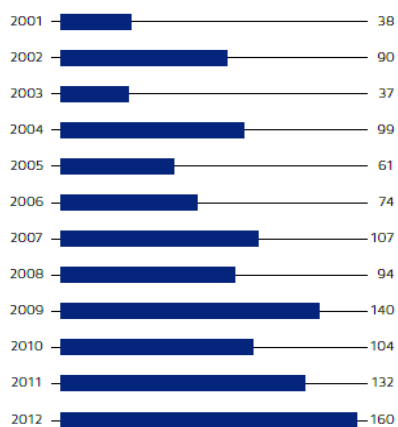
Viimase tosina aasta jooksul on Eestis narkootikumide tarvitamise tõttu surnud 1136 inimest, neist 2011.aastal 132 ja 2012.aastal juba 160 inimest (andmed seisuga 31. detsember 2012)¹¹.

⁸ Tervise Arengu Instituut, „Uimastite tarvitamine koolinoorte seas: 15-16-aastaste õpilaste legaalsete ja illegaalsete narkootikumide kasutamine Eestis“, uuringu raport, Tallinna Ülikooli Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut (2012), lk 5

⁹ Tervise Arengu Instituut, „Uimastite tarvitamine koolinoorte seas: 15-16-aastaste õpilaste legaalsete ja illegaalsete narkootikumide kasutamine Eestis“, uuringu raport, Tallinna Ülikooli Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut (2012), lk 13

¹⁰ Кошкина М. В. „Наркотики и дети“, *Фундаментальные исследования* (2008) nr 3, 11, lk 1.

¹¹ Siseministerium, „Turvalisuspoliitika põhisuunad aastani 2015“, täitmise tegevusaruanne, Tallinn, 2013, lk 4

Joonis 1. Narkosurmade dünaamika Eestis aastail 2001-2012

Pidevalt narkootikumide tarvitamisest tingitud surmade kasvu tõkestamisel on tähtis eelkõige varane ja õige sekkumine. Tähtis on alaealiste uimastite tarvitamisega seotud rikkumiste ennetamine, juba aset leidnud rikkumise õiglase menetluse läbiviimine ja sobiva karistuse leidmine – võiksid ennetada nii suurt suremust narkootikumide kuritarvitamise läbi.

Uimastid on ained, mis muudavad inimese enesetunnet, käitumist ja ümbritseva maailma tajumist. Uimastite tarvitamine ei pruugi alati halvasti lõppeda, kuid uimastid on siiski ohtlikud. Ka seadusega lubatud alkohol ja tubakas võivad tekitada niisama tõsiseid probleeme kui keelatud uimastid.¹² Selliste uimastite tarvitamise mõju sõltub sellest, kes seda tarvitab ja kuidas ta seda teeb. Kuid siiski kahjustab kõigi uimastite, nii legaalsete kui ka illegaalsete tarvitamine oluliselt kõigi noorte tervist, suhteid vanematega ning plaane perspektiivse tuleviku suhtes.

Teismeliste jaoks, kes alles tegelevad oma mina leidmisega, võib uimastite tarvitamine olla mitte üksnes vahend seltskonda sobitumiseks, vaid ka protest oma perekonna või ühiskonna vastu¹³. Osa noori proovib uimasteid isiklikust huvist, teised langevad ahvatluse ohvriks, kolmandad kardavad sattuda oma sõprade kriitika alla või olla nende poolt tõrjutud.

Narkootikumide, sealhulgas alkoholi - ja tubakatoodete nooremas eas tarvitamisest tingitud tagajärgi peab kõrvaldama mitte ainult vastava raviga, vaid ka teiste tervendavate tegevustega¹⁴. Inimene, kes arvab, et ta korra proovib ja jätab kohe maha, eksib selles sügavalt. Kui see oleks

¹² Terviseinfo, „Uimastid“ (2012), <www.terviseinfo.ee/et/valdkonnad/narkomaania> (10.12.2012).

¹³ Terviseinfo, „Uimastid“ (2012), *supra nota*.

¹⁴ Шиповская Л.П. „Молодежь и наркотики: проблемы оздоровления“, *Сервис в России и зарубежом* (2008) nr 1, 56-61, lk 56

võimalik, siis ei eksisteeriks maailmas ka narkomaaniaga kaasnevaid probleeme. Narkomaan ei suuda mitte ainult iseseisvalt narkootikumide tarvitamise lõpetada, vaid tihtipeale ei suudeta seda ka peale pikaajalist ravi¹⁵. Seega arvamus, et peale lühiajalist narkootikumide tarvitamist ei teki sõltuvust ega tervise kahjustusi, on väär ning eksitab noori oma tervislike ja ebatervislike eluteede vahel valimisel.

Alaealist võivad kuritöö sooritamiseni viia mitmesugused põhjused või asjaolud, mille osas eksperdid ei ole üksmeelsele arvamusel jõudnud. Üheks põhjuseks on kindlasti narkootikumide ja toksiliste ainete tarvitamine, mis ajendab sõltlast sageli õigusrikkumiste toimepanemisele oma sõltuvuse rahuldamiseks. Lisaks vähenevad või kaovad nimetatud ainete toime all ja ärajäämanähtude korral tavapärased pidurdusprotsessid. Siinkohal tuleks mainida ka alkoholi liigtarbimist (isegi kui seda juhtub harva), kuna see on üks peamisi faktoreid, mis viib vandalismi ja ohtliku sõidukijuhtimiseni.¹⁶ Noorte uimastite tarvitamise proovimise põhjuseks on tihtipeale igavus, suutmatuse leida endale tegevust ning igapäevaste meelelahutuste rutiinsusega. Suurimat rolli mängivad samuti kriminoogeensete rühmitustesse kaasatõmbamine, narkomaanide seltskonnad. Arvatakse, et üks narkomaan suudab kaasa tõmmata uimastite tarvitamisele keskmiselt 5 inimest.¹⁷

Eestis on narkootikumide kuritarvitamisega seonduv problemaatika suhteliselt uus nähtus, kasvades 20 sajandi lõpuaastail Eesti ühiskonnas kiiret lahendust vajavaks probleemiks. 1990-ndate jooksul, eriti kümnendi teisel poolel, hakkas laialdaselt levima soosiv suhtumine nii narkootiliste ja psühhotroopsete ainete tarbimisse kui ka nende ainete käitlemisse, seades ohtu nii inimeste tervise kui turvalise elukeskkonna. Narkootikumide kontrolli strateegia toimimiseks on oluline vähendada kahjusid, mida tekitab inimesele ning ühiskonnale narkootikumide tarvitamine. Selleks, et uimastisõltuvuse kui haiguse korral oleks võimalus pikaajaliseks remissiooniks ja sotsiaalseks integratsiooniks, on oluline raviteenuse osutamise struktuuride väljaarendamine. Arvestades rahvusvahelist kogemust, on uimastisõltuvuse ennetamine ja ravi ühiskonnale oluliselt odavamad kui elamine koos uimastisõltuvuses ühiskonna liikmetega. Strateegia elluviimisel on oluline

¹⁵ Шиповская Л.П. „Молодежь и наркотики: проблемы оздоровления“, *supra nota*, lk 57

¹⁶ Euroopa Liidu Teataja, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal “Alaealiste kuritegevuse ennetamine, alaealiste kuritegevuse käsitlemise viisid ja alaealisi käsitleva õigussüsteemi roll Euroopa Liidus” 09.05.2006

¹⁷ Кошкина М.В. „Наркотики и дети“, *Фундаментальные исследования* (2008) nr 3, 11, lk 1.

ühendada kõigi asjasse puutuvate organisatsioonide jõupingutused võitlemaks narkootikumide vastu vähendades nii nõudlust narkootikumide järele kui ka nende pakkumist.¹⁸

Sõltlaste abistamise süsteem Eestis on suunatud eri sihtrühmadele ning erinevate ravi eesmärkidega teenuste koordineeritud võrgustik, mis sisaldab erinevaid elemente alates uimastisõltlase motiveerimisest uimastivabaks eluks ja lõpetades tema integreerimisega ühiskonda töövõimelise liikmena. Teenuste arendamisel on riigi partneriteks Eesti Psühhiaatrite Selts ning mitmed tervishoiuasutused ja rehabilitatsiooni- ning tugiteenuseid pakkuvad kodanikeühendused.¹⁹

1.1.1 Alkoholi mõjudest tervisele ja selle tarvitamise tendentsid Eestis

Ajaloo- ja kultuuri-uuringud kinnitavad, et alkoholi ja narkootiliste ainete omadused olid inimestele teada igiaegadest peale ning neid omadusi kasutati selleks, et tugevdada meelemuutmise efekti jumalateenistuste ajal.²⁰

Alkoholism alaealiste seas progresseerub 2 - 4 korda kiiremini kui täiskasvanutel. Pohmeluse (abstinents) sündroom tekkitab alaealistel samuti kiiresti ning sellega kaasnevad ka psühholoogilised häired: ärritus, tigeus, depressioon, masendus, hirmud, unetus, krambi hood.²¹

Alkoholismiga võitlemise ajaloos võib esile tuua kaks peamist suunda: 1. Alkohoolsete jookide kättesaadavuse piiramine, samuti nende tootmise ja müügi piiramine, alkohoolsete jookide hindade tõstmine; 2. Sotsiaalsete ja majanduslike tingimuste parandamine, ühiskonna kultuuri ja vaimuväärtuste muutmine, tervislike eluviiside propageerimine ühiskonnas, mõõdukas informeerimine alkoholi tarbimise kahjustest. Mõned riigid (Inglismaa, USA, Venemaa, Soome) on alkoholismiga võitlemisel üritanud kasutada kuiva seaduse rakendamist (täielik alkoholi keeld). Kuid paraku ükski katse ei ole oodatavat tulemust andnud, kuna alkoholi olemasolu ei ole alkoholismi ainukeseks põhjuseks.²²

¹⁸ Siseministeerium, „Narkomaania ennetamise riiklik strateegia aastani 2012“ (2010), <www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Tervisevaldkond/Tervisepoliitika/Narkomaania_ennetamise_riiklik_strateegia_aastani_2012.pdf> (05.02.2013)

¹⁹ Siseministeerium, „Narkomaania ennetamise riiklik strateegia aastani 2012“, *supra nota*

²⁰ Дубинин С. Н., „Алкоголизм как одна из форм девиантного поведения несовершеннолетних подростков“ *Вестник Челябинского Государственного Педагогического Университета* (2011) nr 6, 51-67, lk 52

²¹ Дубинин С. Н., „Алкоголизм как одна из форм девиантного поведения несовершеннолетних подростков“ *supra nota*, lk 59

²² Дубинин С. Н., „Алкоголизм как одна из форм девиантного поведения несовершеннолетних подростков“ *supra nota*, lk 59

Alkohol ja selle tarbimine on Euroopas pika aja vältel juurdunud traditsioonina kultuuri ja on sotsiaalse suhtluse üks osa. Alkoholi tootmisel ja turustamisel on märgatav roll riikide majanduses. Samas põhjustab alkohol pea kõikjal, kus seda märkimisväärses koguses tarbitakse, teravaid probleeme nii üksikisikute kui ka kogu ühiskonna jaoks. Liigne ja vääriti tarbimine põhjustavad vägivalda ja õnnetusi, tervisekadu ja varaseid surmasid, langenud õpi- ja töövõimet.²³

Eesti kuulub enim alkoholi tarbivate riikide hulka ning alkoholist tingitud kahjud on seetõttu ulatuslikud. Kahjude ulatust võimendab tarbimiskultuur, mis soodustab korraga suurte alkoholikoguste tarbimist, seetõttu on ka seos alkoholitarbimise ning õnnetuste ja vägivalda vahel suur. Samuti on Eestile iseloomulik alkoholi laialdane levik noorte hulgas, millel on tõsised tagajärjed rahva tervisele ning ühiskonna arenguvõimele. Alaealised õigusrikkujad ise peavad õigusrikkumiste sooritamise peamisteks põhjusteks kaaslaste ja sõprade negatiivseid mõjutusi, alkoholi tarbimist, probleeme õppimisega ja lagunened perekondi. Koguni 75% alaealiste komisjonide ette sattunud noortest peab alkoholi tarbimist oluliseks probleemkäitumise põhjuseks.²⁴

Konjunktuuriinstituudi uuringud näitavad, et elanike hinnangud oma alkoholi tarbimisele ei ole aastate jooksul kuigi palju muutunud. 70% vastanutest hindab, et nad tarbivad alkoholi vähe või üldse mitte ning umbes veerand vastanutest hindab oma tarbimist mõõdukaks. Alkoholi tarbijate osakaal on suurem noorema elanikkonna seas. Murettekitav on noorte alkoholitarbimine, üle 80% alla 16 aastastest on alkoholi proovinud. Peamiste alkoholi tarbimise põhjustena tuuakse välja traditsiooni tähtpäevade tähistamisel, tarbimist seltskonna mõttes ning lõõgastuseks, aga ka maitseelamuse saamiseks.²⁵

Alkoholitarbimine on noorte vanuserühmas 10 kuni 24 eluaastat kõige olulisem alkoholismi riskitegur, kuna teismelisena alkoholi regulaarset tarbimist alustanud inimestel on kõrgem risk nii tervist ohustavaks riskikäitumiseks täiskasvanuna kui ka alkoholsete jookide kuritarvitamises. Alkohol on otseselt seoses noorukite suremuse kolme levinuima põhjusega: liiklusõnnetused, tahtmatud vigastused ja tapmised. Alkoholi joomine noorte seas on tõsine ja kasvav probleem. Enamik lapsi ei joo end purju mitte kangest alkoholist vaid lahjadest alkoholsetest jookidest (õlu, siider, segujoogid), mida uuringute põhjal lapsed ise alkoholiks ei pea.²⁶ 2011.aastal Tervise Arengu Instituudi läbiviidud küsitlusest ilmnes asjaolu, et eesti noored tarvitavad vene noortest enam

²³ Terviseinfo, „Riiklik alkoholipoliitika“, (2009), <www.terviseinfo.ee/images/Riiklik_alkoholipoliitika.pdf> (10.12.2012)

²⁴ Terviseinfo, „Riiklik alkoholipoliitika“, (2009), *supra nota* (10.12.2012)

²⁵ Terviseinfo, „Riiklik alkoholipoliitika“, (2009), *supra nota*, (10.12.2012)

²⁶ Tervise Arengu Instituut „Koolinoored ja uimastid“, (2008), <www.tai.ee/et/instituut/pressile/uudised/1038>, (10.12.2012)

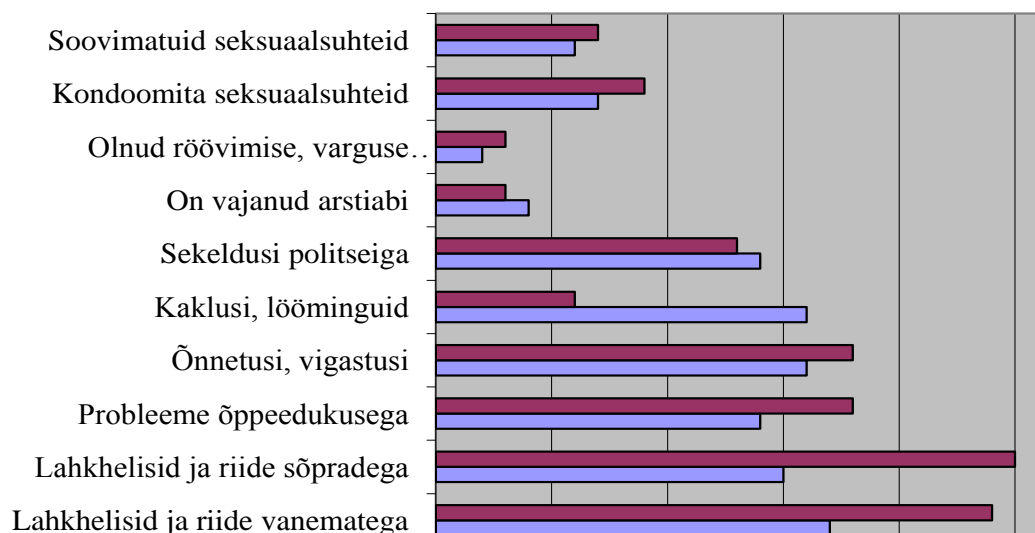
alkohoolseid jooke (vastavalt 87% ja 82%). Kasv alkohoolsete jookide tarbimises on toimunud eelkõige tüdrukute seas. Oluliselt on suurenenud ka lahjade alkoholi tarvitajate osakaal. Noored joovad peamiselt segujooke ja siidrit või siis kanget alkoholi, järjest on suurenenud nende noorte hulk, kes joovad sageli ja palju. Enamik noori leiab, et lahjad alkohoolsed joogid on kergesti kättesaadavad, mõnevõrra vähem arvatakse seda kangete alkohoolsete jookide kohta. Lähtuvalt uuringu tulemustest peavad noored regulaarset rohket suitsetamist tervisele ohtlikumaks kui igapäevast alkoholi tarbimist.²⁷ Alaealiste õiguserikkumiste trend on kasvav ja rikkumisi sooritatakse aina nooremate seas. Kuigi numbriliselt on alaealiste kurjategijate arv üldise kriminaalstatistika kontekstis stabiliseerumas, on alaealiste õiguserikkujate retsidiivsus suurenenemas (korduvrikkumised). Alaealised õiguserikkujad ise peavad õiguserikkumiste sooritamise peamiseks põhjusteks kaaslaste ja sõprade negatiivseid mõjutusi, alkoholi tarbimist, probleeme õppimisega ja lagunenud perekondi. Koguni 75% alaealiste asjade komisjonide ette sattunud noortest peab alkoholi tarbimist oluliseks probleemkäitumise põhjuseks.²⁸ Seega noorte seas alkoholi tarbimise vähendamine on oluline nii noorte enda kui ka ühiskonna tuleviku tervise säilitamiseks, aga ka kuritegevuse vähendamisel.

Siinkohal toob autor välja statistilisi andmeid 2011.aastal läbiviidud uuringu²⁹ põhjal, mis puudutavad alkoholi tarvitamisega kaasnenud probleeme õpilaste seas. Andmetest selgus, et kõige sagedamini põhjustab alkoholi tarvitamine õpilastel konflikte ja riide vanematega ning sõpradega, tüdrukutel poistest sagedamini.

²⁷ Tervise Arengu Instituut, „Uimastite tarvitamine koolinoorte seas: 15-16-aastaste õpilaste legaalse ja illegaalse narkootikumide kasutamine Eestis“, uuringu raport, Tallinna Ülikooli Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut (2012) lk 13

²⁸ Rannala I.-E., Tiko A., Rohtla A., „Käitumisraskustega noored ja neile määratud mõjutusvahendite kohaldamine alaealiste komisjonides“, uurimus, Justiitsministeerium (2006), lk 11

²⁹ Tervise Arengu Instituut, „Uimastite tarvitamine koolinoorte seas: 15-16-aastaste õpilaste legaalse ja illegaalse narkootikumide kasutamine Eestis“, uuringu raport, Tallinna Ülikooli Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut (2012) lk 13

Joonis 2. Aastal 2011 alkoholi tarvitamisega vähemalt korra kaasnenud probleemide sagedused soo lõikes

Tüdrukutest 18% ja poistest 14% märkisid, et neil on olnud probleeme õppeedukusega ning 16% ja 18 % tüdrukutest märkis nendega seoses alkoholi tarvitamisega juhtunud õnnetusi või vigastusi. 16% poistest on osalenud kaklustes või löömingutes. Poiste puhul 14% ja tüdrukute 13% tõi välja, et neil on olnud alkoholi tarvitamise tõttu sekeldusi politseiga.³⁰

Riiklik alkoholipoliitika peab keskenduma valdkondadele, kus alkoholist põhjustatud kahju on suurim: 1. Laste ja noorte alkoholitarbimise ning sellest tulenevate kahjude vähendamine;

2. Kavandatu eesmärk on turvata lapse tervis, heaolu ja areng; 3. Vältida sõltuvuse, tervisehäirete ning toimetulekuraskuste teket; 4. Välja arendada alkoholisõltuvuse varase avastamise ja nõustamise süsteem, et ennetada kroonilise alkoholisõltuvuse väljakujunemist; 5. Suurendada riigi poolt pakutavate ravi- ja rehabilitatsiooniteenuste mahtu motiveeritud alkoholist loobujatele.³¹

1.1.2 Tubaka tarvitamise mõjust tervisele ja tendentsid Eestis

Tubaka suitsetamine on ühiskonna üks suurimaid probleeme nii selle tarvitajatele kui ka mittetarvitajatele. Esimestele on probleemiks suitsetamisest loobumisel, teistele aga mitte sattuda ahvatluse ohvriks. Ei ole kunagi saladuseks olnud, kui ohtlik on suitsetamine, kuid maailmas suitsetatakse ligi 15 miljardid sigarette igapäevaselt. Siiski tubakatoodete müük ja selle tarvitamine

³⁰ Tervise Arengu Instituut, „Uimastite tarvitamine koolinoorte seas: 15-16-aastaste õpilaste legaalsete ja illegaalsete narkootikumide kasutamine Eestis“, uuringu raport, Tallinna Ülikooli Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut (2012) lk 13

³¹ Terviseinfo, „Riiklik alkoholipoliitika“, (2009), *supra nota*, (10.12.2012)

on seadustega lubatud, vaatamata sellele, et oma kahjulikkuse poolest on tubaka tarvitamine võrdne narkootikumide tarvitamisega.³²

Suitsetamise levimusmäär Eesti noorte hulgas on endiselt üks Euroopa Liidu kõrgemaid. Kuigi see peale järsku kasvu hilistel 1990ndatel vähenes (v.a tütarlastel), on see endiselt kõrge. Seega on just laste ja noorte naiste tervisekahjud seoses tubaka tarbimisega kasvanud. Täiskasvanute seas on suitsetajaid 34,2%, igapäevasuitsetajaid 26,2% ja noorte hulgas 5,7%. Igapäevasuitsetajate osakaal Eestis on suhteliselt sarnane Euroopa Liidu riikide keskmisega, kuid suitsetamisega seotud surmade osakaal on Eestis nii vanade kui ka uute Euroopa Liidu liikmesriikidega võrreldes suurem. Suitsetamisega kaasnevad otsesed kulud riigile on aastas vähemalt 65,5 miljonit eurot (analüüs on tehtud 2006. aasta kohta)³³. Siinjuures ei maksa unustada, et tubakas mõjutab lisaks suremusele ka haigestumist erinevatesse haigustesse, mis omakorda mõjutab elukvaliteeti.

Inimesed, kes alustavad suitsetamist teismelisena ning suitsetavad kaks aastakümnet või enam, surevad 20 kuni 25 aastat varem kui need, kes ei ole kunagi suitsetanud. Enamik täiskasvanud suitsetajatest alustab suitsetamist noorukieas, noorelt suitsetamist alustanutel on suurem tõenäosus jätkata suitsetamist täiskasvanuna, kuna neil kujuneb nikotiinisõltuvus kergemini. Suitsetajaid on noorte hulgas 13,5% ning 5,7% noortest on igapäevasuitsetajad. Võrreldes Eestit teiste Euroopa riikidega oleme esikohal noorte osakaaluga, kes on 13. eluaastaks või enne seda tubakat proovinud. Keskmiselt on Eesti 11-15aastased kooliõpilased esimest korda suitsetades 11,9aastased. Tubakatooted on õpilastele endiselt väga kättesaadavad. 70% õpilastest pidas sigarettide ostmist küllalt kergeks ja väga kergeks. Eestis on hädavajalik endisest tõhusamalt tõkestada tubakatoodete tarvitamise alustamist või alustamise edasilükkamist ning aidata ka tarvitajatel lõpetada. Noorte suitsetamist mõjutab oluliselt tubaka hind ja kättesaadavus. Kuigi tubakamüük alla 18aastastele on keelatud, on seaduse järgimine olnud ebapiisav. Olulised on ka ühiskondlikud hoiakud ning nende muutmine. Suitsetamine kooliterritooriumil ja õppeasutuses on tubakaseadusega keelatud. Järjest rohkem koguvad populaarsust nii tubakat kui ka nikotiini sisaldavad alternatiivtooted, mis on tinginud vajaduse õigusruumi muutmise järele. Alternatiivtoodete populaarsuse tingivad nii tavasuutsetamisele kehtestatud piirangud kui ka uskumus, et need ei ole tervisele nii kahjulikud kui

³² Гаркушенко, С., „Психологические особенности людей с никотиновой зависимостью“, *Вестник Самарской Гуманитарной Академии*, (2007) nr 1, 155-160, lk 155

³³ Tervise Arengu Instituut, „Uimastite tarvitamine koolinoorte seas: 15-16-aastaste õpilaste legaalsete ja illegaalsete narkootikumide kasutamine Eestis“, uuringu raport, Tallinna Ülikooli Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut (2012) lk 13

ka tavasigaret. Noorte ja alaealiste seas levib vesipiip ning populaarsust kogub huuletubakas ja e-sigaret.³⁴

Eestis on alaealiste alkoholi-ja tubakatoodete tarvitamine ning nende käitlemine reguleeritud seadustega. Vastavalt alkoholi-ja tubakaseadusele on alkoholsete ja tubakatoodete tarvitamine ja omamine keelatud ning nende sätete rikkumise korral karistatakse isikut rahatrahviga. Samuti on keelatud müüa, üle anda ja pakkuda alaealisele tubaka- ja alkoholseid tooteid. Antud vanusepiirangu rikkumisel võetakse isik vastutusele ning kohaldatakse vastav sanktsioon. Hoolimata kehtestatud piirangutest ja politsei poolt korraldatud kontrollidest on jätkuvalt legaalsete uimastite kättesaadavus alaealistele liiga lihtne.

Õigushüve – rahvatervise kaitsesse peab autori arvates riiklikul tasandil süvendatud sekkuma, kuna uimastite tarbimisest tingitud traagilised tagajärjed ei ole ainuüksi politseinike pädevuses ja võimekuses lahendada.

³⁴ Tervise Arengu Instituut, „Uimastite tarvitamine koolinoorte seas: 15-16-aastaste õpilaste legaalsete ja illegaalsete narkootikumide kasutamine Eestis“, uuringu raport, Tallinna Ülikooli Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut (2012) lk 13

2. ALAEALISE KÄSITLEMINE VÄÄRTEOMENETLUSES

Teises peatükis antakse ülevaade väärteomenetluse olemusest, selle läbiviimise printsiipidest ning alaealise käsitlemise erisustest väärteomenetluses.

2.1 Uimasteid tarbinud või omava alaealise mõjutamine

Mõiste „alaealine“ on kätketud erinevatesse maailma õiguse harudesse, kus ta omab spetsiifilist sisu. Alles XIX sajandil üritati anda ühtne mõiste alaealistele. Nii siis erinevates koodeksites ei peetud alla 10aastaseid vastutuse subjektideks. Alates 10aastaste puhul defineeriti alaealise süü vastavalt süüteo raskusele ja karistuse iseloomule. Kuid ka hiljem ei ole alaealise definitsioon selgust saadud. Näiteks Austraalia seaduste järgi võetakse vastutusele alates 10. eluaastast, Saksamaal alates 14. eluaastast, Taanis alates 15. eluaastast ja Šveitsis alates 7. eluaastast.³⁵

Eestis, karistusseadustiku tähenduses, on alaealine noorem kui 18aastane ning süüvõime omistatakse isikule, kes oli teo toimepanemise ajal süüdiv ja vähemalt 14aastane. Alaealise mõjutusvahendite seaduse § 2 kohaselt peab alaealiseks 7–18aasta vanust isikut, Eesti Vabariigi lastekaitseseaduse § 2 kohaselt on laps kuni 18aastane inimene, alaealise definitsioon puudub. Tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 8 järgi on alla 18aastane isik ning alaealisel on piiratud teovõime. Seega alaealise mõiste on seotud isiku vanusega, kuid vanusepiir on konkretiseeritud ainult ühes õigusaktis AMVS §-s 2.³⁶

Eestis peetakse süüvõimeliseks isikuks – isiku, kes oli teo toimepanemise ajal süüdiv ja vähemalt 14aastane³⁷. Karistusseadustiku kommenteeritud väljaandes on lahti kirjutatud, et süüvõime kujutab endast isiku võimet teada ühiskonnas kehtivaid norme ja juhtida oma käitumist vastavalt nendele normidele. Sisuliselt tähendab süüvõime võimet saada aru oma teo ebaõigussisust. Süüvõime

³⁵ Моисеенко, Я.В., „Несовершеннолетний как субъект ответственности“, *Вестник Красноярского Государственного Аграрного Университета*, (2007), nr 10, 418-422, lk 419

³⁶ Rammo, R., „Alaealise ülekuulamine kriminaalmenetluse kohtueelses staadiumis“, *Juridica* (2006), nr 5, 317-328, lk 318

³⁷ Karistusseadustik, 06.06.2001, jõustunud 01.09.2002- RT I 2001, 61, 364...RT I 20.12.2012, 12, § 33

tunnused on: isik peab olema vaimselt terve ja süüdiv ning ta peab olema vastavas eas ehk vähemalt 14 aastat vana³⁸.

Süüvõimetu – noorem kui 14aastane isik, keda loetakse sama seaduse kohaselt lapsealiseks.

Isik, kes ei ole 14aastane, on küll süüvõimetu oma vanuse tõttu, kuid ta ei pruugi olla süüdimatu. 14aastane vanusepiir süüvõimele tuleneb pedagoogikast ja psühholoogiast ning on selles mõttes teaduslikult põhjendatav. Alla 14aastase isiku karistamine on süü puudumise tõttu välistatud, kuid tema suhtes võib kohaldada kasvatuslikke mõjutusvahendeid alaealise mõjutusvahendite seaduse alusel.

Alaealisi peetakse kriminaalselt kõige aktiivsemaks vanusegrupiks, mistõttu on äärmiselt oluline kuriteo sooritanud alaealise mõjutamine edaspidi õigusekuulekalt käituma.

Väga oluline on individuaalne lähenemine alaealisele lähtuvalt tema eripärast. Lapse arengu puhul tuleb arvestada nelja aspekti: bioloogilist, psüühilist, sotsiaalset ja kronoloogilist. Bioloogiline vanus iseloomustab inimese kehaehituse ning füsioloogiliste protsesside taset. Tinglikult saab bioloogilise vanuse järgi pidada täisealiseks suguküpsuse algust. Psüühiline vanus iseloomustab inimese suhtumist ümbritsevasse keskkonda ja iseendasse, psüühilise küpsuse tunnuseks on see, et inimene on võimeline aru saama ja juhtima oma tegusid. Sotsiaalne vanus sõltub inimese sotsiaalsuhete süsteemist ning inimest peetakse sotsiaalselt küpseks, kui ta teenib ise endale elatist. Viimast aspekti, kronoloogilist vanust, on kõige lihtsam mõõta, seda mõõdetakse sünnimomendist kuni käesoleva hetkeni.³⁹

Väärteomenetlus kuulub koos kriminaalmenetlusega n-ö süüteomenetluste perekonda. Väärteod on kergemad süüteod, mille eest on põhikaristusena ette nähtud rahatrahv või arest. Väärteomenetlus peaks oma põhiolemuselt sarnanema kriminaalmenetlusega, viimasega võrreldes on tehtud muudatusi, mis seonduvad sellega, et väärteod on n-ö väiksemad õigusrikkumised.⁴⁰

01.09.2002a. jõustus KarS, millega lõppes ligi kümme aastat toimunud Eesti karistusõiguse reformimine. Alaealistega seoses muudeti isiku vastutusega. KarS § 33 järgi on alaealine süüvõimeline, kui ta on teo toime panemise ajal süüdiv ja vähemalt 14aastane.⁴¹

Alla 14aastase õigusrikkuja korral väärteo menetlust ei alustata või lõpetatakse ning kõik kogutud materjalid edastatakse alaealiste komisjoni mõjutusvahendite kohaldamiseks. Ka 14 - 18aastase alaealise õigusrikkuja puhul võib alustatud väärteomenetluse lõpetada otstarbekuse kaalutlusel või kui menetlusalune isik on väärteoga tekitatud kahju vabatahtlikult hüvitanud. Kui kohtuväline menetleja või kohus leiavad, et alaealist saab mõjutada karistust või kohtu poolt määratavat

³⁸ Sootak, J. ja Pikamäe, P., *Karistusseadustik: Kommenteeritud väljaanne* (Tallinn: Kirjastus Juura 2004) § 33

³⁹ Auväärt, L., *Lapsed ja puuetega inimesed õigusmenetluses*. (Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2001), lk 114-115

⁴⁰ Kergandberg, E., *et al*, *Kohtumenetlus* (Tallinn: Juura, 2008) lk 306

⁴¹ Sootak, J. ja Pikamäe, P., *Karistusseadustik: Kommenteeritud väljaanne* (Tallinn: Kirjastus Juura 2004), 2, lk 24

mõjutusvahendit kohaldamata, teeb kohtuväline menetleja või kohus lahendi väärteomenetluse lõpetamise ja väärteoasja materjalide üleandmise kohta alaealiste komisjonile. Kiirmenetlust ei kohaldata alla 14-18aastaste või psüühikahäiretega isikute puhul. Kaitsja osavõtt alates kohtumenetlusest on kohustuslik, kui menetlusalune isik on 14-18aastane või ta ei ole psüühikahäire tõttu ise suuteline end esindama. Alaealise kinnipidamisest tuleb viivitamata teatada tema vanemale või eestkostjale või hooldajale ja sotsiaaltalitusele.

Selline alaealise regulatsioon väärteomenetluses on vajalik eelkõige sellepärast, et lapsed on ühiskonna haavatavamad liikmed ja neid on tarvis võimaliku riigi omavoli puhul kaitsta. Kvaliteetne väärteomenetlus, kus on tagatud alaealisest menetlusaluse isiku õigused kohustused ja määratud õiglase karistus on need komponendid, mis mõjutavad alaealist edaspidi loobuma õigusrikkumiste toimepanemisest.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee järgi⁴² on traditsiooniliste alaealisi käsitlevate õigussüsteemide puudused: esiteks - alaealisi käsitlevad Euroopa kriminaalõigussüsteemid on väga pikatoimelised, ebatõhusad ja majanduslikult ebaotstarbekad: tüüpilised olid pikad ooteperioodid ning noored õigusrikkujad sattusid väga tihti taas kuritegelikule teele. Samal ajal on traditsioonilised mitteformaalse sotsiaalse kontrolli allikad (kool, perekond, töökoht jne) muutunud järjest nõrgemaks. Teiseks - mõnedes riikides (eriti Skandinaavia riikides) mindi üle "kasvatuse mudelile" ehk sotsiaalsele või kogukondlikule mudelile, kuid see mudel ei võimaldanud alaealisele nõutavaid õiguslikke tagatisi, kuna jäi väljapoole õigussüsteemi. Kolmandaks – vastutuse mudeli järgi on alaealise õiguslik positsioon tugevam ning alaealisi käsitlev õigussüsteem liigub lähemale täiskasvanuid käsitlevale kriminaalõigussüsteemile, andes alaealistele samad õigused ja tagatised.⁴³ Lühidalt öeldes on mudeli eesmärk "õpetada vastutust".

Samas aktis on vastutuse mudeli aluseks järgmised põhimõtted: 1. Ennetamine on olulisem kui karistamine: alaealiste kuritegevusega võitlemise tõhusaim viis on hoida ära noorte õigusrikkujate teket. See eeldab kohaseid sotsiaalseid, tööhõivealaseid, majanduslikke ning haridusalaseid abiprogramme. 2. Traditsioonilise õigussüsteemi kasutamise viimine miinimumini ja uute, spetsiaalselt alaealiste õigusrikkumistele suunatud õigussüsteemide loomine, millega jäetakse muud alaealisi puudutavad probleemid (nt hüljatus, kuritarvitamine, kohanemiskasvatus) teistele organitele, näiteks sotsiaalhoolekandele; 3. Vabadusekaotuslike meetmete ja karistuste viimine miinimumini, st nende rakendamine ainult erandjuhtudel; 4. Karistusmeetmete muutmise

⁴² Euroopa Liidu Teataja, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal: Alaealiste kuritegevuse ennetamine, alaealiste kuritegevuse käsitlemise viisid ja alaealisi käsitleva õigussüsteemi roll Euroopa Liidus 09.05.2006 lk 1

⁴³ Euroopa Liidu Teataja, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal: Alaealiste kuritegevuse ennetamine, alaealiste kuritegevuse käsitlemise viisid ja alaealisi käsitleva õigussüsteemi roll Euroopa Liidus, *supra nota*

paindlikumaks ja mitmekesisemaks, rakendades kinnipidamise asemel meetmeid, mida on võimalik kohandada alaealise olukorrale, lähtudes menetluse ja meetmete rakendamise tingimustest ja seejuures saavutatud edust; 5. Noortele õigusrikkujatele kriminaalmenetluses täiskasvanutega samade õiguste ja tagatiste (õiglase ja erapooletu kohtupidamine) andmine.⁴⁴ Selleks, et tagada Eestis efektiivse, mõjuka ja operatiivse alaealisi käsitleva menetlusprotsessi, on tarvis kogu õigussüsteemi uuendada, kasutades selleks eelkirjeldatud „vastutuse mudeli“ põhimõtteid. Põhiliseks muutuseks näeb autor uue sotsiaalhoolekande teenistuse loomist, mis oleks koostöös politseiga spetsiaalselt suunatud uimasteid tarvitanud noortega tegelemiseks. Politsei ülesandeks jääks uimasteid tarvitanud alaealiste õigusrikkujate avastamine ja fikseerimine ning vastava info edastamine eelpakutud teenistusele. See vähendaks oluliselt politsei koormust ning võimaldaks säästetud aega ja ressursi panustada ennetustöösse.

2.1.1 Alaealisele uimastite tarbimise eest võimalikud määratavad karistused

Praegu kehtiva väärteomenetluse järgi on kohtuvälisele menetlejale antud võimalus otsustada, milline vahend on sobilikum ja mõjukam alaealise õigusrikkuja õigele teele suunamisel: kas hoiatada last suuliselt, karistada rahatrahviga või arestiga või lõpetada väärteomenetlus alaealiste komisjoni suunamiseks ja mõjutusvahendi kohaldamiseks. Autor peab oluliseks ka alaealiste õigusteadvust uurinda, mis koosneb Silvia Kaugia järgi kolmest peamisest komponendist: 1) õiguslased teadmised; 2) emotsioonid ja suhtumine; 3) valmisolek õiguspäraseks käitumiseks. Nimelt oma kirjutises käsitles S. Kaugia õigusteadvuse ühte osa, õigusteadmisi, Eesti ja Texase koolinoorte võrdluses. Uuringust selgus, et 36% Eesti noortest arvas õigesti, et oma tegude eest peab vastutama alaealine ise, Texase noortest teadis seda vaid 15,7% vastanutest. Küsimusele, keda noorte enda arvates peaks tegelikkuses kohtu alla andma, domineeris kõigi vastanute hulgas seisukoht, et alaealise poolt toimepandud kuriteo eest tuleks kohtu alla anda alaealine ise. Need tulemused, keda noorte arvates antakse ja keda nende arvates tegelikult peaks anda alaealise poolt toimepandud kuriteo eest kohtu alla, annavad tunnistust sellest, et noorte arvates peaks alaealise vastutus tema enda poolt toimepandud kuriteo eest olema suurem, kui see nende arvates tegelikult on. Seevastu alaealiste vanemate vastutus alaealiste poolt toimepandud kuritegude eest peaks noorukite arvates aga olema väiksem, kui see nende arvates tegelikult on. Sellest võib järeldada, et noorte moraalsed tõekspidamised langevad üldreeglina kokku kehtiva kriminaalseadusega. Uuringust selgus samuti, et sanktsioonide raskuse osas on Eesti ja USA noorte teadmiste tase väga erinev. Eesti respondentide hulgas domineerisid need, kes on karistumäära üle hinnanud, USA-s aga need, kes on seda alahinnanud. Sellest järeldati, et USA noored tunnetavad kehtivaid sanktsioone leebetena, Eesti noored aga pigem rangetena. Antud uuring andis vastuse ka sellele,

⁴⁴ Euroopa Liidu Teataja, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal: Alaealiste kuritegevuse ennetamine, alaealiste kuritegevuse käsitlemise viisid ja alaealisi käsitleva õigussüsteemi roll Euroopa Liidus 09.05.2006 lk 1

kust noored on kõige enam õiguslikke teadmisi saanud. Selgus, et Texase õpilased usaldavad õiguslastes küsimustes oma vanemaid (eriti ema), suur osa õigusteadmistest pärineb neil ka sõpradelt, raadiost ja televisioonist. Eesti noored on oma õigusteadmisi ammutanud valdavalt massimeediast (televisioon, ajalehed), vähemal määral vanematelt ja koolist.⁴⁵ Tuginedes eeltoodud artiklile, teeb autor järelduse, et enamik Eesti noori on arvamusel, et sooritatud õigusrikkumise eest peab vastutama tema ise, samas hinnates kehtivat karistustmäära üle.

Eestis on alaealiste poolt alkoholi, tubakatoodete ja narkootikumide tarvitamise piirangud reguleeritud eriseadustega: alkoholiseaduse, tubakaseaduse ja narkootiliste ja psühhotroopsete ning nende lähteainete seadused. Keelatud on nii eelmainitud ainete tarvitamine kui ka nende omamine. Alkoholiseadus sätestab, et alaealisel on alkoholoolse joogi tarbimine keelatud ning selle piirangu rikkumise eest on ette nähtud sanktsiooniks karistus rahatrahviga kuni kümme trahviühikut⁴⁶. Siinkohal selgitab autor, et alkoholoolse joogi tarbimise tagajärjel tekkinud alkoholijoove suurus ei ole väärteomenetluse alustamise otsustamiseks ja karistuse määramisel oluline, kuna alaealisel on keelatud juba alkoholi tarbimine, mitte joobnud olekus olemine. Alaealisel on keelatud ka omada alkoholoolset jooki, kuid sanktsiooni antud rikkumise eest ei ole seadusega ettenähtud, mis sisuliselt tähendab, et kui alaealine omab alkoholoolset jooki, siis karistada teda selle eest ei ole võimalik. Küll aga haldusmenetluse raames on võimalik alkohol alaealiselt ära võtta hoiule ning vastava haldusakti alusel anda see üle seaduslikule esindajale. Tubakaseadusega on alaealisel keelatud suitsetada või tarvitada suitsuvaba tubakatooteid⁴⁷. Antud piirangu rikkumisel on sama seaduse § 47 järgi ettenähtud sanktsiooniks rahatrahv kuni 10 trahviühikut. Karistavaks teoks peetakse ka alaealise poolt tubakatoodete omamist ja omandamist, mille piirangu rikkumisel ettenähtud karistus rahatrahvi näol kuni 10 trahviühikut. Mis puudutab narkootiliste ainete tarvitamist, siis seadusega ei ole ettenähtud erisätteid alaealiste tarvitamise osas. Ebaseaduslik ehk ilma arsti ettekirjutuseta narkootiliste ainete tarvitamine on keelatud nii täiskasvanute kui ka alaealistele isikutele ning selle piirangu rikkumise puhul on võimalik isikut karistada rahatrahviga kuni 200 trahviühikut või määrata arest. Sama sättega on keelatud ka narkootilise või psühhotroopse aine väikeses koguses ebaseaduslik valmistamine, omandamine või valdamine.

⁴⁵ Kaugia, S., „Eesti ja USA üldhariduskoolid õpilaste õigusteadmiste võrdlus“, *Juridica*, (2000), 412-425, lk 421-425

⁴⁶ Alkoholiseadus, 19.12.2001, jõustunud 01.09.2002- RT I 2002, 3, 7, § 71

⁴⁷ Tubakaseadus, 04.05.2005, jõustunud 05.06.2005 osaliselt vastavalt §-le 59-RT I 2005, 29, 210, § 47

Tabel 1. Alaealistele kohaldatavad piirangud ja nende sanktsioonid

	AS	TubS	NPALS
Keelatud:	tarbida, omada	tarbida, omada	tarbida, omada, vallata, valmistada
Karistatakse:	tarbimise eest kuni 10 TÜ ehk 40 eurot	tarbimise ja omamise eest kuni 10TÜ ehk 40 eurot	tarbimise, omamise, valdamise, valmistamise eest kuni 200 TÜ ehk 800 eurot või arest

Kõik eelmainitud piirangute rikkumised kvalifitseeritakse väärtegedena, neid menetletakse väärteomenetluse raames ning karistuse määrab kohtuväline menetleja või kohus. Väärteomenetluse § 30 lg 2 annab kohtuvälisele menetlejale võimaluse isiku puhul, kes pani väärteo toime neljateistkuni kaheksateistaastasena ning kelle puhul on alust arvata, et teda on võimalik mõjutada karistust kohaldamata väärteomenetlus lõpetada ning saata õigusvastase teo toimepannud isiku alaealiste komisjonile mõjutusvahendi kohaldamiseks⁴⁸. Selleks peab kohtuväline menetleja koostama väärteomenetluse lõpetamise määruse ning saatma kogutud väärteomaterjalid elukoha järgsele alaealiste komisjonile.

Komisjoni põhiülesandeks on oma piirkonnas alaealistega tehtava kuriteoennetuse koordineerimine, samuti alaealistele õigusrikkujatele määratud mõjutusvahendite kohaldamise abil nende elu korraldamine ja alaealiste järelevalvetuse ning õigusrikkumisi soodustavate tegurite vähendamine. Alaealiste komisjonidel on võimalik määrata kuni 9 erinevat mõjutusvahendit: hoiatus, koolikorralduslikud mõjutusvahendid, vestlusele suunamine psühholoogi, narkoloogi, sotsiaaltöötaja või muu spetsialisti juurde, lepitamine, kohustus elada vanema, kasuvanema, eestkostja või perekonnas hooldaja juures või lastekodus, üldkasulik töö, käendus, noorte-või sotsiaalprogrammides või ravikuurides osalemine, kasvatus eritingimusi vajavate õpilaste kooli suunamine. Komisjonid võivad mõjutusvahendeid määrata 7–18-aastastele õigusvastase teo toime pannud isikutele.⁴⁹

Alaealiste komisjon on selline institutsioon, mis tegeleb probleemsete ja sõltuvusprobleemidega alaealistega, mõjutades neid erinevate vahendite rakendamise kaudu loobuma õigusrikkumiste toimepanemisest. Selleks üritatakse igale lapsele vastavalt tema arengule ja sotsiaalsetele võimetele leida sobiv vahend, mis suunab last õigele teele ja seda koostöös lapsevanematega. Teisisõnu

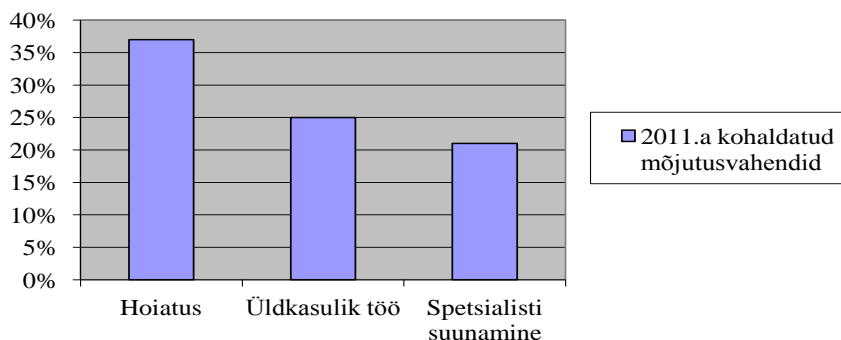
⁴⁸ Väärteomenetluse seadustik, 22.05.2002, jõustunud 01.09.2002- RT I 2002, 50, § 30 lg 2

⁴⁹ Justiitsministeerium, „Alaealiste komisjonide süsteem“ (2012), <<http://www.kuriteoennetus.ee/38796>> (10.12.2012)

alaealiste komisjoni poolt rakendatavad mõjutusvahendid on alternatiiviks politsei poolt määratavatele rahatrahvidele ja muudele vabadusekaotusega seotud vahenditele.

Kuni 2010.a on alaealiste komisjonide arv kohalikes omavalitsustes järjepidevalt kasvanud (1999.a 19 komisjoni; 2003.a 37 komisjoni; 2006.a 40 komisjoni ja 2010.a 45 komisjoni). See tõusutrend näitab, et järjest rohkem teadvustatakse vajadust pöörata tähelepanu probleemsetele lastele ning aidata neid varajase sekkumisega. Kuid alaealiste arv, kes alaealiste komisjoni 2011.a suunati, on viimase seitsme aasta jooksul üks madalamaid. 2011.a on alaealiste komisjonidesse üle Eesti suunatud 2487 last. 7–17aastaste noorte koguarv oli Eesti Statistikaameti allika põhjal 2012.a jaanuari seisuga 139 957. Eestis suunati 2011a. kogu earühmast alaealiste komisjoni 1,8% alaealistest.⁵⁰

Kõige sagedamini on alaealistele tehtud hoiatusi (2011a. 37%). Koos hoiatusega kohaldatakse sageli paralleelselt ka teisi mõjutusvahendeid. Hoiatus on üheks kergemaks mõjutusvahendiks, kuid õigesti kohaldatuna suudab see noort piisavalt efektiivselt mõjutada, et korduvõigusrikkumisi ei korduks. Teised kaks kõige populaarsemat mõjutusvahendit 2011.a olid üldkasulik töö (25%) ning alaealise spetsialisti juurde vestlusele suunamine (21%).

Joonis 3. Aastal 2011 alaealistele kohaldatud mõjutusvahendid

Võrreldes 2010a. on suurenenud üldkasuliku töö rakendamine ning vähenenud veidi spetsialisti juurde suunamine. Aastate lõikes on märgatavalt vähenenud alaealiste erikooli suunamine ning koolikorralduslike mõjutusvahendite kohaldamine.⁵¹

⁵⁰ Justiitsministeerium, „Alaealiste komisjonide süsteem“, *supra nota*

⁵¹ Justiitsministeerium, „Alaealiste komisjonide süsteem“, *supra nota*

2011.a viis Sisekaitseakadeemia üliõpilane Enely Meho oma lõputöö raames läbi uuringu⁵², milles selgitas välja, et alaealised ise arvavad, et kõige mõjusamaks karistuseks on üldkasulik töö. Samuti mõjusaks pidasid alaealised politsei määratavat rahatrahvi ning psühholoogi või sotsiaaltöötaja poole suunamist. Samuti selgus uuringust, et Kristiine linnaosavalitsuse alaealiste komisjoni liikmed on arvamusel, et pole võimalik aidata umbes 1-2% õigusrikkujatest alaealisi, kelle peretaust ei ole päris normaalne sotsiaalselt. Samuti on väga raske aidata ja mõjutada neid noori, kellel puudub toetav lähivõrgustik, ning neid noori, kes pärinevad kriminogeense taustaga perekonnast. Kõigi ülejäänute puhul on alaealiste liikmete sõnul mõjutamine mõjutusvahenditega vägagi võimalik.

Sellest tulenevalt võib teha järelduse, et kõiki lapsi ei saa kohelda ühtemoodi, ühele mõjub paremini psühholoogiga vestlus, teine aga mõistab oma teo keelatud paremini üldkasuliku töö tegemise kaudu. Seega on oluline, et kohtuvälisel menetlejal oleks vahendi kohaldamisel valikuvõimalus, et leida igale lapsele sobivaim meetod.

Riigikohtu õigusteabe osakonna kohtupraktika analüütik Timo Reinthal otsis oma artiklis „Karistusõiguse suund – ülekriminaliseerimine?“⁵³ vastuseid küsimusele, kas seadusloome on läinud seda teed, et karistus on iga õigusakti lahutamatu osa ning kas see ei too kaasa ülekriminaliseeritust. Analüüsides erinevaid aspekte jõudis T. Reinthal järelduseni, et karistuse määramisel peab suurimat tähelepanu pöörama karistatusest tulenevatele tagajärgedele. Need peavad olema põhjendatud ning kellegi karistus ei tohiks kaasa tuua piiranguid kolmandatele isikutele. Karistusõigusega isikuvabadustesse ja põhiõigustesse sekkumine peab olema viimane vahend ja karistusõiguslikku sekkumist tuleks rakendada vaid juhul, kui muud vahendid on selgelt ebapiisavad või ammendatud.

Siinpool nõustub autor T. Reinthali seisukohaga. Olukorras, kus alaealiste esmane uimastite tarbimine leiab aset üha nooremas eas, mis ohustab tulevase ühiskonna tervist, ei tohi politsei antud probleemiga üksi silmitsi seista. Oluline on varajane sekkumine ja produktiivne tegutsemine tagajärgede likvideerimisel ja seda ka selliste riiklike institutsioonide poolt nagu sotsiaalhoolekande- ja õppeasutused ning politsei. Õppeasutuste roll peaks olema preventiivne ehk koolides, kus lapsed veedavad suurema osa oma päevast, peab rohkem rääkima uimastite kahjulikkusest ja nende tarbimise tagajärgedest ning propageerima tervislikke eluviise. Alaealiste komisjonid – peavad olema esmased asutused, mis tegelevad uimasteid tarbinud alaealisega. Seda

⁵² Meho, E, „Süüvõimeliste alaealiste osakaal, kohaldatud mõjutusvahendid ja nende mõjusused ning õigusrikkujate sotsiaalne taust Kristiine linnaosa alaealiste komisjoni 2006-2010 aasta praktika põhjal“, lõputöö, Sisekaitseakadeemia, (2011), lk 28

⁵³ Reinthal, T. „Karistusõiguse suund – ülekriminaliseerimine?“, *Juridica* (2010), 740-750, lk 750

läbi erinevate mõjutusvahendite kohaldamise, nagu näiteks spetsialisti juurde suunamine või üldkasuliku töö määramine. Politsei roll antud probleemi lahendamisel oleks uimasteid tarvitanud alaealise avastamisel ning suunamisel sotsiaalhoolekandetasutusse edaspidiseks mõjutamiseks. Autori arvates peab noorega, kes esmakordselt proovib või pidevalt tarvitab sõltuvust tekitavaid aineid tegelema vastava ala spetsialist, kes teda suunaks, selgitaks, mõjutaks ning vajadusel ka raviks. Rahatrahvi kui karistuse liiki peaks rakendama viimase vahendina, kui teised ei ole oodatavat tulemust andnud. Alaealine, kes õpib koolis, ei käi tööl ning ei oma regulaarset sissetulekut ei oska väärtustada raha teenimise keerulisust, sellest tulenevalt ei tunne ta määratud rahatrahvist mingit mõju tema edaspidisele käitumisele. Samuti peaks olema alaealiste komisjoni kaudu alaealise mõjutamise kaasatud rohkem osapooli, kui seda on väärteo menetlusprotsessis.

2.2 Näiteid teiste maade alaealiste mõjutamise positiivsetest tulemustest

Praktika näitab, et paljudes maailma riikides kasutatakse väga efektiivselt erinevaid mitmekülgseid meetodeid alaealiste õigusrikkumiste ennetamisel. Enamiku riikide politseiasutused pööravad suurt tähelepanu alaealiste õigusrikkumiste eelkõige ennetamisele, mis moodustab nende tööülesannete suurimat osa. Näiteks suuruse poolest kolmanda USA osariigi Virginia territooriumil asuva Virginia-Beachi linna politseiamet pöörab suurt tähelepanu alaealiste õigusrikkumiste ennetamisele oma töös noortega. Nende ennetustöö noorte õigusrikkujatega on peegeldatud kolmes spetsiaalses programmis. Üks programmist kujutab endast õppeprotsessi, mis on mõeldud algkooli lastele ning mis tutvustab lastele politseitööd, seletab kodanike õigusi ja kohustusi ning üldisi ohutusmeetmeid. Antud õppeprotsess on mõeldud 4. klassi õpilastele, mis sisaldab järgmised teemad: seadus ja kuritegevus, kodu turvalisus, poevargused, vandalism ja isiklik turvalisus. Antud õppeprotsessi lõpus kontrollitakse omandatud teadmisi ning väljastatakse spetsiaalne vastav tunnistus. Antud õppeprotsess koosneb kuuest 45minutilise tunnist ning saab teoks kolme nädala jooksul (mis teeb kaks tundi nädalas) ning seda viivad läbi väljakoolitatud politseiametnikud ja kindlasti politseivormis (seda peetakse moraalse mõjutamise üheks tähtsamaks faktoriks). Antud sihtrühma vanus on valitud meelega, kuna just antud vanuses tekib lastel iseseisvuse vajadus. Õppematerjal on koostatud konkreetselt vanuse lastele, mis arvestab antud vanuse erisusi ja vajadusi. Õppematerjal sisaldab laias valikus erinevaid teemalisi mängu ja lühikesi õppefilme. Antud õppematerjali loojad on veendumusel, et laps peab võimalikult varakult teadma õigeid sotsiaalseid nähtusi, formuleerima endas õiget suhtumist politseisse ning oskama vältida elule ja

tervisele ohtlikke olukordi. Antud õppematerjali loojad kinnitasid, et selle õppeprotsessi läbinud lapsel on vähem ohtu sattuda õigusrikkumise ohvriks või toimepanijaks.⁵⁴

Tähelepanu väärib ka USA osariigi Florida õiguskuuleka käitumise programm, mis on väljatöötatud politseiameti poolt ning mis on kasutuses enamikus osariigi koolides ja erakoolides. Antud programm on mõeldud 7-8.klasside õpilastele ning selle eesmärgiks on tutvustada alaealistele ühiskonnas kehtestatud tavanorme, tutvustada lastele iga kodaniku õigusi ja kohustusi ning seletada milliseid tagajärgi toob kaasa seaduse rikkumine. Seda tehakse lihtsas vormis ankeetküsimustiku abiga, mis tutvustab lastele seadusi, mis puudutavad avaliku korra rikkumist, uimastite tarvitamist, politsei korralduste eiramist jne. Antud õppematerjal on koondatud lugemiseks mugavas õpiku vormis, mis koosneb 135 leheküljest. Komplektis on kaasas ka õpik õpetajale. Suur rolli mängib politseiametniku iga seaduse eraldi lahti, mis mitte ainult tõstab õpilaste huvi omandavate teadmiste vastu, vaid on ka üheks tähtsaks faktoriks alaealiste moraalse mõjutamisele: lapsed näevad politseinike mitte karistaja rollis, vaid inimestena, kes hoolivad nende heaolu eest.⁵⁵

LosAngeles politseiameti poolt viidi läbi üks väga huvitav eksperiment, mille eesmärgiks oli tõestada alaealiste õigusrikkujate ennetusprogrammi efektiivsust teismeliste, kes ei ole veel kuritegusid toimepannud, kuid on politsei arvel uimastite tarvitamise eest, psühholoogilise mõjutamise kaudu. Antud eksperimendi edu üheks tähtsamaks faktoriks oli eksperimendi läbiviijate valik-vabatahtlikud politseiametnikud, kes läbisid range kontrolli. Teiseks faktoriks oli eksperimendis osalevate teismeliste valik, kes ei olnud veel õigusrikkumisi toime pannud, kuid olid riski rühmas. Väljavalitud teismeliste vanemaid tutvustati eksperimendi reeglitega ning igalt lapsevanemalt võeti ka eksperimendis osalemise nõusolekut. Eksperimendi lõpus viidi lapsevanematega uus vestlus, mille käigus nad tutvusid nende lapse emotsioonidega seoses eksperimendi läbimisega.⁵⁶

Eelmainitud eksperimendi esimeses osas külastasid teismelised politseijaoskonda, kus neil oli võimalus jälgida nende vanusealiste õigusrikkujate käitumist, uimasteid tarvitanud alaealise kinnipidamise protseduuri. Seejärel külastati alaealiste narkomaanide ravikeskust, kus nad said teada narkomaanide ravimeetoditest ning tutvusid keskusel ravil viibivate alaealiste range režiimiga. Edasi järgnes ekskursioon alaealiste kinnipidamiskeskusesse, kus viibisid kohut ootavad alaealised õigusrikkujad. Selles keskusel näidati eksperimendi osalevate teismeliste kinnipeetavate vastuvõtturuumi, vanglahoovi ning tutvustati keskusel viibivate alaealiste

⁵⁴ Гусейнов, У.А “Профилактика правонарушений несовершеннолетних за рубежом“, *Теория и практика общего развития* (2010), nr 3, 186-189, lk 186 <http://elibrary.ru/download/97728249.pdf>

⁵⁵ Гусейнов, У.А “Профилактика правонарушений несовершеннолетних за рубежом“, *Теория и практика общего развития* (2010), nr 3, 186-189, lk 186 <http://elibrary.ru/download/97728249.pdf>

⁵⁶ Гусейнов, У.А “Профилактика правонарушений несовершеннолетних за рубежом“, *Теория и практика общего развития, supra nota*

elamistingimusi ja korraeeskirja. Eksperemendi raames külastasid teismelised ka surnukuuri. Antud eksperement tõestas õigusrikkumiste preventiivsete meetmete positiivset mõjusust ning andis eksperemendis osalenud teismeliste vanematele mõista, et pedagoogiline lähenemine on palju produktiivsem kui repressiivne.⁵⁷

Eelkirjeldatud USA alaealiste mõjutamise praktika on jõudnud erinevate ennetusprogrammidega tasemele, et suurima osa oma tööst tegelevad politseinikud õigusrikkumiste ennetamisega, tänu millele ei pea nad praktiliselt tegelema seadust rikkunud alaealiste karistamisega.

Aastal 2012 viis Sisekaitseakadeemia üliõpilane Tuuli Jentson oma lõputöös läbi uuringu, mille raames tutvustas ta Soome alaealiste mõjutamise viise. Näiteks Soome seaduste järgi ei tohi alla 15aastast isikut karistada kohtu poolt ja politsei ei tohi määrata trahvi. Kui alla 15aastane paneb toime süüteo, siis teeb politsei ettekande sotsiaalametile, kes võtab ühendust seadust rikkunud alaealise vanematega. Sotsiaaltöötaja kohtub lapse vanematega ning nad arutavad koos juhtunut. Kõige äärmuslik võimalus aidata last seaduskuulekale teele on suunata ta kasuperre. Oma lõputöös selgitas T.Jentson välja, et alaealise puhul, kes jääb politseile alkoholi tarbimisega vahele palutakse alkohoolsed joogid maha kallata või siis võetakse neid politsei poolt kaasa. Alkoholi tarbinud laps viiakse kas koju või harva kainestusmajja. Politsei teeb selle kohta teatise sotsiaaltöötajale, kes hakkab edaspidi perega tegelema ja otsima lahendusi probleemi lahenduseks. Tubaka tarbimine alaealise poolt ei ole rangelt karistatav. Rahatrahvi saab alaealine siis, kui suitsetab selleks keelatud kohas: kooliümbruses, poed ja muud kohad, kus suitsetamine keelatud.⁵⁸

Eeltoodule tuginedes teeb autor järelduse, et Soomes alaealiste uimastite kuritarvitamise puhul täidab politsei n-ö avastaja rolli. Alaealise poolt toimepandud rikkumine fikseeritakse politsei poolt ning edaspidiseks tegutsemiseks saadetakse vastav informatsioon sotsiaalhoolekande asutusele. Edasi tegeleb noorega ja tema perega sotsiaaltöötaja, kes üritab leida võimalusi, et aidata last suunata seadusekuulekale teele. Eestis on aga politsei nii avastaja kui ka karistaja rollis. Alaealiste rikkumisi avastatakse kas patrull- või politseiliste tegevuste (politseioperatsioonide) ajal. Uimasteid tarvitanud või mõne muu rikkumise toime pannud alaealisega tegeleb algusest lõpuni politsei: alustatakse menetlus, millele järgneb rahatrahv või harva arest. Vastutusele võetud alaealise kohta saadab politsei info teadmiseks kohalikule lastekaitsetöötajale. Kui on tegemist alla 14aastase isikuga, siis on kohtuvälisel menetlejal õigus, kuid mitte kohustus kogutud materjalid saata

⁵⁷ Гусейнов, У.А “Профилактика правонарушений несовершеннолетних за рубежом“, *Теория и практика общего развития, supra nota*

⁵⁸ Jentson, T., „Alaealiste poolt toime pandud avaliku korra rikkumise, pisivarguse, tubakatoodete ja alkoholi tarvitamise rikkumise mõjutamise viisid Järva maakonnas võrreldes Soome Vabariigiga“, lõputöö, Sisekaitseakadeemia, 2012, lk 21

kohalikule alaealiste komisjonile ning politsei ei osale alla 14aastase isiku karistamisel. Probleemi tõsidusest tulenevalt on autor arvamusel, et igast alaealisest uimastitarvitajast peaks politseil olema kohustust kohaliku omavalitsust teavitada.

Maailma praktika näitab, et tegeleda tuleb eelkõige alaealiste õigusrikkumiste ennetamisega. Ja kui rikkumine juba aset leidis, siis tuleb üritada aidata alaealisel vabaneda sõltuvusprobleemidest, kaasates selleks sotsiaalhoolekande asutusi.

3. UURIMUS UIMASTEID TARVITANUD ALAEALISTE MÕJUTAMISE VÕIMALUSTE RAKENDAMISEST POLITSEITÖÖS

Antud peatükis annab lõputöö autor ülevaade uurimuse eesmärgist, metoodikast ja valimist, samuti kirjeldatakse uuringu läbiviimist. Antud töös kasutab autor kombineeritud uurimismetoodikat, kus iga eelneva uuringu tulemused annavad sisendi järgmise uuringu kavandamiseks ja läbiviimiseks.

3.1 Uurimismetoodika ja valimite tutvustus

Esimese uuringu materjal saadi Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonna statistika analüüsist, selleks genereeriti 14-18aastaste isikute andmeid, et uurida, kui palju pandi aastatel 2011– 2012 uimastite tarbimisega seotud korduvaid õigusrikkumisi. Samuti genereeriti Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonna territooriumil aastatel 2011-2012 toimepandud AS § 71, TubS § 47 ja NPALS § 15¹ õigusrikkumiste arv ning analüüsiti, milline oli määratud rahatrahvide, suuliste hoiatuste ning lõpetatud ja alaealiste komisjoni saadetud väärteoasjade osakaalu.

Järgnevalt viidi läbi fookusgrupi intervjuu Tallinna Saksa Gümnaasiumis, kus kasutati Tervise Arengu Instituudi poolt väljatöötatud uimastiennetusprogrammi. Õpilastega loodi usalduslik kontakt ning paluti gruppides arutada erinevaid uimastite tarbimisega seotud olukordi, et tekitada diskussiooni. Antud programmi põhieesmärk on mitte hirmutada lapsi, vaid läbi arutelu kujundada õpilastel oskusi riskiolukordade ettenägemiseks ja nendega toimetulekuks. Antud fookusgrupi intervjuu läbiviimise viis andis hea võimaluse saada õpilastelt ülevaade nende suhtumisest noorte seas uimastite tarbimise problemaatikale. Tallinna Saksa Gümnaasium on valitud sellepärast, et on koostööaltim ja on huvitatud ennetustööst. Antud fookusgrupi intervjuu viidi Saksa Gümnaasiumi pilootuuringuna, kuna see kool on Lõuna politseijaoskonna territooriumil üks suurimatest ning saadud praktilist kogemust saab edaspidi teistes klassides ja koolides ära kasutada.

Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonna piirkond on valitud sellepärast, et lõputöö autor töötab ise Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonna noorsoopolitseinikuna ning lõputöös saadud tulemused saab edaspidi igapäevases politseitöös rakendada. Põhja prefektuuri Lõuna

politseijaoskonna poolt teenindatav piirkond hõlmab endas Mustamäe, Kristiine, Haabersti ja Nõmme linnaosavalitsusi. Antud jaoskonnas on olemas noorsooteenistus, mille vanemaks on komissar Nurmely Mitrahovitš ning kokku on seitse noorsoopolitseinikku, Kerli Kaupmees, Sirje Tramm, Margus Sibola, Annika Koppel, Siiri Sepa, Natalja Metlova, Diana Smirnova, kes tegelevad igapäevaselt alaealiste poolt toimepandud õigusrikkumiste avastamisega, menetlemisega ja ennetamisega.

Lõputöös läbiviidud fookusgrupi intervjuude valimiks on Saksa Gümnaasiumi 8.b klassi 14–15a vanused õpilased ning Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonna erineva politseistaaziga 7 noorsoopolitseinikku.

Esmalt viis lõputööautor 07.03.2013.a Saksa Gümnaasiumi 8B.klassi õpilaste seas läbi fookusgrupi intervjuu, milles kasutas Tervisearenguinstituudi poolt väljatöötatud uimastite teemalist ennetusprogrammi. Antud programmi eesmärgiks on, et osalejad analüüsivad ja arutavad erinevaid uimastitega seotud olukordi, võimalikke tagajärgi ja tegutsemisviisi. Antud fookusgrupi intervjuu läbiviimise viis annab lõputööautorile ülevaade riskirühmas alaealiste teadmistest AS, TubS ja NPALS ette nähtud sanktsioonidest, samuti saada ülevaade nende arvamusest alaealiste mõjutamise problemaatikale. Fookusgrupi intervjuus osales kokku 23 õpilast, 8 poissi ja 15 tüdrukut, vanuses 14-15 aastat, keda intervjuu läbiviimise päeval jagati kaheks rühmaks (tüdrukud ja poisid). Esmalt selgitati õpilastele fookusgrupi intervjuu eesmärki ja läbiviimise tingimused. Järgnevalt selgitati erinevaid uimastitega seotud olukordi ning paluti neid rühmades omavahel arutada ja vastata kolmele küsimusele: 1. Kuidas sain antud olukord tekkida? 2. Kuidas antud olukord võib edasi minna, positiivsed ja negatiivsed küljed 3. Leida võimalused olukorra lahendamiseks. Arutamiseks anti aega 20 minutit igale rühmale. Õpilastele selgitati, et igäühe arvamusega peab arvestama. Samuti paluti valida üks rühmaesindaja, kes hiljem tutvustab rühma arutelu tulemusi. Peale arutelu tulemuste avaldamist vaadati koos preventiivse eesmärgiga õppefilmi „Mõtteaine“.

Järgnevalt viis lõputöö autor 13.03.2013.a Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonna noorsoopolitseinikega läbi fookusgrupi intervjuu, mille raames palus vastata ja koos arutada 10 esitatud alaealiste mõjutamise võimaluste kohta küsimustele. Kõigile osalejatele selgitati intervjuu läbiviimise eesmärki ja tingimusi. Iga vastaja arvamuse pani autor kirja eraldi lehele.

3.1.1 Alaealise poolt uimastite tarbimise statistika aastatel 2011 - 2012

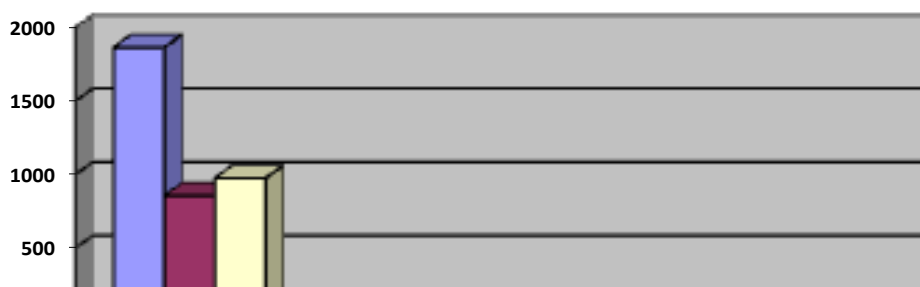
Uurimuse eesmärgiks oli analüüsida 2011-2012.a Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonna statistikat, et saada teada, kui palju on Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonna territooriumil alaealiste poolt toime pandud uimastite tarvitamisega seotud rikkumisi ning kui palju Lõuna politseijaoskonna territooriumil elavate alaealiste poolt pandi neid rikkumisi toime korduvalt. Selleks kasutas lõputöö autor kvalitatiivset andmekogumismeetodit. Andmeid koguti Politsei-ja Piirivalveameti analüüsi-ja andmelao süsteemist ALIS.

Et välja selgitada, kui palju Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonna territooriumil elavate alaealiste poolt pandi 2011. – 2012.a toime AS, TubS ja NPALS järgi kvalifitseeritud väärteguisid, tegid autor Politsei-ja Piirivalveameti infosüsteemis ALIS päringu. Päringu valimiks oli kuni 17aastased isikud, kelle elukohaks on Tallinna Mustamäe, Nõmme, Kristiine ja Haabersti piirkonnad. Kokku oli 799 päringule vastavaid isikuid. Igat isikut vaatas autor eraldi läbi ning neid, kellel oli 2011. – 2012.a jooksul rohkem kui üks AS § 71, TubS § 47 või NPALS § 15¹ järgi kvalifitseeritud rikkumist, märkis autor kui korduvrikkumise toimepandud isikuks.

Analüüsides statistilisi andmeid infosüsteemis ALIS selgus, et aastal 2012 Põhja prefektuuri noorsoopolitseinike poolt lõpetati või ei alustatud väärteo- või kriminaalmenetlusi ning kogutud materjalid edastati kohalike omavalitsuste alaealiste komisjonidele 331 korral, mis on 33,8% vähem juhtumeid kui 2011. aastal. Kõigist 465st AS § 71, TubS § 47 ja NPALS § 15¹ rikkumisi toimepandud isikutest panid korduvalt eelmainitud rikkumisi 84 korral. Ehk 18% uimastitega seotud rikkumistest pandi toime korduvalt. Lähtudes päringu andmetest selgitas autor välja, et korduvate uimastitega seotud rikkumisi panid toime enim poisid kui tüdrukud (vastavalt 46 poisi ja 38 tüdrukut). Uuringust selgus samuti, et kõige kõrgem alaealiste poolt uimastitega seotud korduvrikkumiste arvu osakaal on Kristiine piirkonnas ja kõige väiksem Mustamäe piirkonnas. Kõigist Põhja prefektuuri territooriumil fikseeritud väärteorikkumistest 8,3% (2011 – 8,65%) on toime pandud alaealiste poolt ning neist 79,2% (2011 – 73,56) võeti vastutusele. Suulist hoiatust rakendati alaealiste puhul 1424-l ehk 20,8% (2011 – 26,3%) fikseeritud rikkumiste korral. Väärteorikkumiste eest määrati Põhja prefektuuris alaealistele rahatrahve 60,1% (2011 – 48,9) juhtudest. Suulist hoiatust rakendati Põhja prefektuuris alaealiste puhul 1424-l ehk 20,8% (2011 – 26,3%) fikseeritud rikkumiste korral.

Politsei - ja piirivalveameti piirkondliku politseitöö talituse vanemkorraldajaseamniku Ly Kallase sõnul on tegelikkuses näha, et suuliste hoiatuste ja VTMS § 30 lg 2 lõpetamiste hulk on vähenenud ja oluliselt on kasvanud rahatrahvide määramine – ehk siis joonistub välja see PPA korraldus, et suulisi hoiatusi ja lõpetamisi ei hinnata.⁵⁹

Vahemikus 01.01.2011. – 31.12.2012.a pani Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonna territooriumil (Mustamäe, Kristiine, Haabersti, Nõmme) toime uimastite tarvitamisega seotud väärtegu kokku 1863 alaealist. Neist AS § 71 rikkumisi pani toime kokku 855 alaealist, TubS § 47 rikkumisi 974 ning NPALS § 15¹ kokku 35 alaealist.

Joonis 4. Vahemikus 2011-2012a. Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonna territooriumil alaealiste poolt toimepandud uimastitega seotud rikkumised

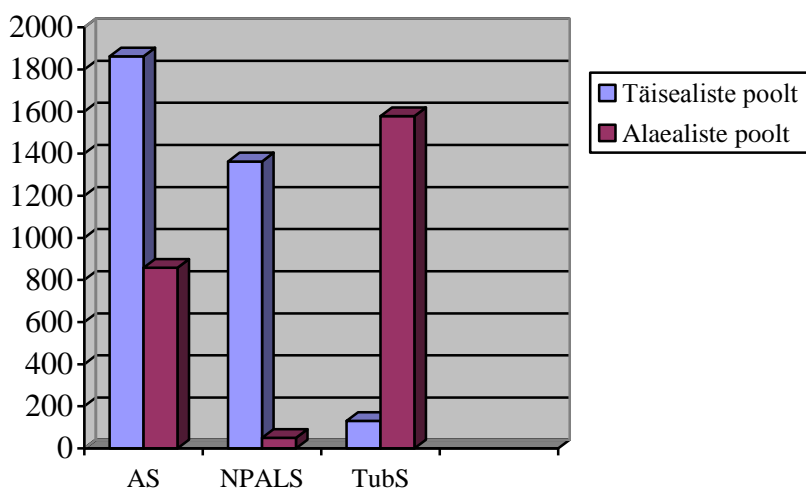
Alkoholi tarvitanud alaealiste arvuks fikseeriti Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonna territooriumil vahemikus 01.01.2011-31.12.2012a. kokku 855, neist 747 puhul määrati karistuseks rahatrahv, 108 alaealise suhtes piirduti suulise hoiatusega, 26 suhtes väärteomenetlust ei alustatud, 17 puhul väärteomenetlus lõpetati ja 4 alaealist saadeti alaealiste komisjoni mõjutusvahendi kohaldamiseks.

Võrdluseks toob autor välja Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonna territooriumil täisealiste isikute poolt toimepandud alkoholsete jookide, tubaka ja narkootiliste ainete tarvitamisega seotud väärtegu arvu, et anda ülevaade alaealiste õigusrikkumiste osakaalust ning sellega tuua esile alaealiste uimastitarbimise problemaatikat ja aktuaalsust.

Kokku registreeriti ajavahemikul 01.01.2011. – 31.12.2012.a Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonnal 1862 alkoholiseadusega seotud rikkumisi. Neist 858 pandi toime alaealiste poolt. Mis tähendab, et praktiliselt poole alkoholiga seotud rikkumistest panevad toime alaealised. Narkootikumidega seotud väärtegu oli registreeritud kokku 1363. Antud arv sisaldab nii narkootikumide tarvitamise kui ka omamise koosseise. Tubakaseaduse rikkumisega seotud

⁵⁹ Kallas, L. (06.02.2013a.). RE: Statistika, [E-kiri D.Smirnovale]

rikkumisi fikseeriti kokku 1709, neist toime pandud alaealiste poolt 1578 (antud arv sisaldab tubakatoodete tarvitamise, omamise ning tarvitamise selleks keelatud kohas koosseise).

Joonis 5. Täisealiste ja alaealiste AS ja NPALS rikkujate osakaal

Antud joonisest on näha, et alkoholi- ja tubakaseaduse rikkumiste puhul on alaealiste toimepanijate osakaal väga suur. Pooled fikseeritud alkoholiseadusega seotud õigusrikkumisi panevad toime alaealised. Tubakaseadusega seotud rikkumisi panevad enamikus toime alaealised. Nii kõrget alaealiste osakaalu just tubakaseaduse rikkumiste osas võib põhjendada sellega, et täisealistele isikutele ei ole tubakatoodete tarvitamine ja nende omamine keelatud, vaid piiratud on nende tarvitamine seadusega määratud kohtades ning tubakatoodete üleandmine või müümine alaealistele. Seega ei pööra politsei täisealiste poolt tubakaseaduse nõuete täitmise jälgimisele nii kõrgendatud tähelepanu, kui seda tehakse alaealiste puhul.

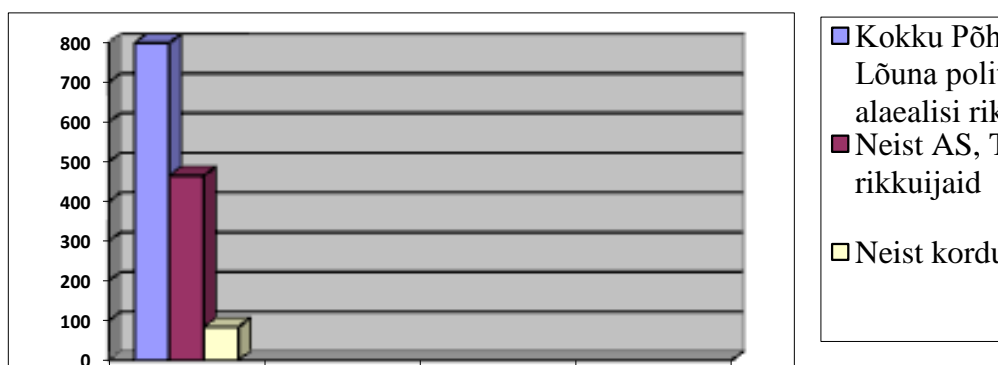
Järgnevalt annab autor ülevaate AS § 71, TubS § 47 ja NPALS § 15¹ nõudeid rikkunud alaealiste kohtlemisest Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonna praktikal.

Tubakaseaduse § 47 rikkumisi pani vahemikus 2011. – 2012.a Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonna territooriumil toime kokku 974 alaealist. Neist karistuseks rahatrahvi määrati 688 alaealisele, suulise hoiatusega piirduti 286 alaealise suhtes, 67 alaealise puhul väärteomenetlust ei alustatud, 10 puhul väärteomenetlus lõpetati ja 2 alaealist saadeti alaealiste komisjoni mõjutusvahendi kohaldamiseks.

Narkootikumide tarvitamine alaealisi tabati vahemikus 2011. – 2012.a Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonna territooriumil kokku 35. Neist 28 karistati rahatrahviga, 4 alaealise puhul menetlus lõpetati ja 3 alaealise suhtes kohaldati aresti. Ühtegi narkootikumide tarvitanud alaealise

suhtes ei ole piiratud suulise hoiatusega ega saadetud alaealiste komisjoni mõjutusvahendi kohaldamiseks.

Vahemikus 2011.–2012.a pani kokku 799 Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonna territooriumil elavat alaealist isikut toime erinevaid rikkumisi. Neist 465 isikut panid toime rikkumisi, mis olid seotud uimastite tarvitamisega (AS § 71, TubS § 47 ja NPALS § 15¹). Kõigist 465 AS § 71, TubS § 47 ja NPALS § 151 rikkumisi toimepandud isikutest panid eelmainitud rikkumisi korduvalt 84 korral.

Joonis 6. Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonna territooriumil elavad alaealised rikkujad

Antud joonisest nähtub, et üle poole kõigist Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonna territooriumil alaealiste poolt toime pandud rikkumistest on seotud uimastite tarvitamisega.

Järgmisena anna autor ülevaate vahemikus 01.01.2011-31.12.2012a. Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonna poolt korraldatud ennetusüritustest.

Kokku oli Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonna poolt korraldatud ja elluviidud üks uimastite teemaline ennetusprojekt „Koostöös muudame elukeskkonna turvalisemaks“, mille eesmärgiks on vähendada alaealiste õigusrikkumisi ja sõltuvusainete tarbimist noorte seas. Projekt on suunatud Nõmme ja Kristiine linnaosa elavate korduvalt tubaka- ja alkoholiseadust rikkunud noortele vanuses 12-16aastat, lisaks kaupluste müüjatele ja juhatajatele. Projektis osales kokku 47 last ja 80 müüjat.

3.1.2 Õpilastega fookusgrupi intervjuu tulemused

Fookusgrupi intervjuus osales 23 õpilast (15 tüdrukut ja 8 poisi). Intervjuus paluti mõlemal rühmal arutada koos kaks uimastiteemalist juhtumit (juhtum nr 1 narkootikumidest ja juhtum nr 2 alkoholi teemal).⁶⁰

Järgmisena analüüsib autor Juhtumi nr 1 esimese küsimuse vastuseid. Tüdrukute rühm arvas, et juhtumis kirjeldatud võis toimuda sellepärast, et üks poistest oli vanem ja kutsus kutsumata külalisi külla. Poiste rühm arvas, et antud olukord tekkis sellest, et poisid on varem näinud, kuidas tarvitatakse narkootikume ja neil tekkis huvi.

Juhtum nr 2 esimese küsimuse vastused järgmised: tüdrukute rühm arvas, et antud olukord võis tekkida sellest, et nähes poolikuid alkoholipudeleid tekkis lastel ahvatlus neid proovida. Poisid arvasid, et kuna üks tütarlastest oli vanem, siis ta mõjutas nooremaid proovima alkoholi.

Sellest võib järeldada, et nii tüdrukud kui poisid arvavad, et põhjus, miks alaealised proovivad alkoholi või narkootikume, on tekkinud ahvatluse tunne ja vanemate sõprade mõju.

Teisele küsimusele mõlema juhtumi puhul vastasid tüdrukute rühm, et negatiivsest küljest alkoholi proovimise tagajärjel tekkivad lastel terviseprobleemid, tekib sõltuvus ja saavad alkoholi mürgituse. Ja narkootikumide negatiivsel tagajärjel võivad tekkida tervisekahjustus ja pahandused noorsoopolitseiga, tekkib sõltuvus. Positiivsest küljest tõid tüdrukud välja, et alkoholi puhul ei taha alaealised seda enam proovida ja narkootikumide tarvitamise juhtumis tõid tüdrukud positiivset välja seda, et need poisid, kes narkootikumide ei proovinud, tulevikus ei tahagi proovida, kuna nägid neid tagajärgi, mis tekkisid narkootikumide proovimisel. Poiste rühm arvas, et alkoholi proovimise juhtumis positiivne külg on selles, et tänu saadud negatiivsele kogemusele ei taha tüdrukud enam kunagi alkoholi proovida. Negatiivset tõi poisid välja selle, et alkoholi proovijatel võivad tekkida tervise probleemid, nad võivad jääda purju ja sattuda pahandustesse. Narkootikumide proovimise juhtumi negatiivseks küljeks märkisid poisid pahandusi politseiga ja positiivsed tõid välja selle, et tänu saadud negatiivsele narkootikumide mõjule ei taha nad enam seda proovida.

⁶⁰ Juhtum nr 1 räägib sellest, et 13aastane Jüri, 15aastane Martin ja 14aastane Regio, kes on ühe huviklubi liikmed, otsustavad minna reede õhtul Regio juurde uut arvutimängu proovima. Regio vanemaid ei olnud kodus ja Martin kutsus veel paar klassivenda. Peale arvutiga mängimist pakub üks Martini sõpradest proovida uut ja põnevat narkootikumi, et mäng läheks lõbusamalt. Jüri ja Reigo otsustavad mitte proovida, Martin ja ta klassivend proovivad. Mõne aja pärast hakkab Martinil halb. Juhtum nr 2 räägib sellest, et 10aastane Margit, 11aastane Anne ja 12aastane Birgit on koolikaaslased. Nad otsustavad minna margitu juurde koju kuna Margiti vanemaid ei ole kodus. Elutoas avas Margit puhvetkapi ning pakkus teistele kommi. Birgit nägi seal poolikuid alkoholipudeleid ning tegi ettepaneku neid proovida. Margit puikleb vastu, et ei ole kunagi proovinud ja vanemad ei luba ka, kuid Birgit kelgib, et tema on küll proovinud ja osad on väga head. Tervise Arengu Instituut, uimastiennetus

Sellest tegi autor järelduse, et nii poisid kui tüdrukud teavad, et alkoholi ja narkootikumide proovimisel tekivad tervise kahjustused, sõltuvus ja pahandused. Mõlemad arvasid, et tänu saadud negatiivsetele kogemustele ei taha lapsed enam kunagi proovida alkoholi ega narkootikume.

Kolmandale küsimusele vastasid tüdrukud, et alkoholi puhul peavad vanemad keelama lastel suhtlema ebasoovivate isikutega ja alkoholi ei tohi kättesaadavaks teha. Narkootikumide proovimise juhtumi lahenduseks pakkusid tüdrukud, et peab võtma ühendust kiirabiga.

Poisid vastasid, et alkoholi proovimise puhul lahenduseks on see, et vanemad peavad alkoholi kättesaadavust piirama, õpetama paremini oma lapsi ning koolis võiks olla rohkem tehtud teavitustööd. Narkootikumide proovimise lahenduseks pakkusid poisid võimaluse, et politsei saab tänu narkootikume proovinud lastelt saadud informatsioonile karistada narkootikumide levitajaid.

Sellest tulenevalt nii tüdrukud kui poisid arvavad, et alkoholi probleemidega peavad tegelema lapsevanemad, narkootikumide probleemi puhul peab poiste arvates selle lahendamise tegelema politsei, tüdrukute arvamusel kiirabi.

Analüüsides õpilastelt saadud vastuseid tegi autor järelduse, et kõik Saksa Gümnaasiumi 8B klassi 14-15aastased tüdrukud ja poisid on teadlikud uimastite tarvitamise negatiivsetest tagajärgedest. Peamisteks tagajärgedeks töid nad välja tervise probleemide ja sõltuvuse tekkimist. Samuti õpilastelt saadud vastuste põhjal tegi autor järelduse, et õpilaste enda nägemus alaealiste alkoholi- ja narkootikumide probleemi lahendamiseks oleks kõigepealt kodune eeltöö, ehk vanemad peaksid rohkem selgitama uimastite tarvitamise negatiivseid mõjusid.

3.1.3 Noorsoopolitseinike fookusgrupi intervjuu tulemused

Fookusgrupiintervjuus osales kokku 7 noorsoopolitseinikku. Küsitatud politseinike staažiks oli 4-18.aastat. Kolmel vastanutest on politseiline kõrgharidus, kolmel kõrgem pedagoogiline ja ühel kõrgem korrektsiooniharidus.

Kõigil intervjuus osalejatel paluti vastata ja arutada 10 küsimust: 1. Nimi ja politseistaaž; 2. Kui tihti puutute kokku sõltuvusprobleemidega alaealistega oma töös; 3. Kuidas hindate, kas alaealist, kes on aasta jooksul tarvitanud vähemalt kahel korral uimasteid (alkoholi, tubakat ja narkootilisi aineid) võib nimetada sõltlaseks? 4. Milliseid on teie peamised sõltuvusprobleemidega alaealiste mõjutamise võimalused? 5. Milliseid politsei mõjutamise võimalusi rakendate kõige rohkem ja miks? 6. Kas teie töös on piisavalt mõjutamise võimalusi, et aidata alaealistel vabaneda sõltuvustest? 7. Kas teie arvates on need mõjutamise võimalused ka piisavalt mõjukad, et aidata

alaealised vabaneda sõltuvusest? 8. Kuidas te arvate, kas alaealise mõjutamine sõltuvustest loobumisel on üldse politsei pädevus? 9. Milliseid muutusi teie arvates peaks antud valdkonnas tegema? 10. Millised on teie ettepanekud olukorra parandamiseks.

Teisele küsimusele vastas 6 politseinikku, et puutub sõltuvusprobleemidega alaealistega kokku igapäevaselt, üks vastas, et paar korda kuus. Ehk enamuse küsitletud Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonna politseinikest puutub igapäevaselt kokku alaealistega, kes on tarvitanud uimasteid.

Kolmandale küsimusele vastas 2 politseinikku, et nimetaksid alaealist, kes tarvitas aasta jooksul vähemalt kahel korral uimasteid sõltlaseks, kolm vastasid, et alkoholi ja tubaka tarvitajaid ei pea nad sõltlasteks, kuid narkootikumide tarvitajaid peavad. Üks vastas, et peab sõltlaseks isikut, kes on aasta jooksul tarvitanud uimasteid vähemalt kahel korral.

Neljandale küsimusele vastas 3 isikut, et peamiseks sõltuvusprobleemidega alaealiste mõjutamise võimalusteks politseitöös on rahatrahv ja alaealiste komisjoni suunamine. Kolm politseinikku arvasid, et lisaks sellele peavad mõjutamiseks ka vestlust/nõustamist. Üks vastanutest arvas, et peamiseks mõjutamiseks on isiklik eeskuju ja sõnajõud.

Viienda küsimuse puhul 5 politseiniku vastasid, et peamiseks politsei mõjutamise võimaluseks kasutavad nad rahatrahvi, 1 kasutab hirmutamise võimalust ja 1 lähtub olukorrast. Põhjuseks tõi 2 politseinikku teiste võimaluste puudumist ja ülejäänud ei andnud selle kohta selgitust.

Kuuendale küsimusele vastas 6 politseinikku, et nende töös ei ole sõltuvusprobleemidega alaealiste mõjutamisel piisavalt võimalusi. Üks politseinikest arvas, et on piisavalt, kuna politsei peab täitma ainult talle määratud ülesandeid.

Seitsmenda küsimuse puhul vastas 7 politseinikku, et politsei mõjutamise võimalused ei ole piisavalt mõjukad, et aidata vabaneda sõltuvusest. Neist neli arvas, et alaealiste komisjoni suunamine on mõjukam, kui rahatrahv. Ning kolm vastanutest arvas, et sõltuvust ei saa ravida trahvidega.

Kaheksandale küsimusele andis 4 politseinikku vastust, et sõltuvusprobleemidega alaealiste mõjutamine ei ole politseipädevuses. Kaks arvas, et see on politsei pädevus, kuid koostöös teiste

asutustega. Üks politseinik arvas, et sõltuvusprobleemidega alaealiste mõjutamisel on politsei roll, kuid mitte otsene pädevus.

Üheksanda küsimuse puhul vastas 4 politseinikku, et antud valdkonna muutmiseks peab karmistama alkoholi- ja tubakapoliitikat, neist üks arvas, et lisaks peab politsei saama võimaluse tegema n õ kontrolloste, ja kaks arvas, et politseil võiks olla võimalus sõltuvusprobleemidega last suunata otse sotsiaalprogrammi, mitte läbi alaealiste komisjoni. Üks politseinik arvas, et peab rohkem tegelema ennetustööga. Üks arvas, et ta ei ole pädev vastama antud küsimusele.

Kümnenda küsimuse puhul ei olnud ühel vastajatest ettepanekuid olukorra parandamiseks, kolm politseiniku vastas, et peab piirama alkoholi-ja tubakatoode kättesaadavust alaealistele, kuid alaealiste poolt narkootikumide tarvitamise osas ei olnud ettepanekuid. Üks vastanutest arvas, et ei pea midagi muutma, kuna politsei prioriteedid on paigas. Üks politseinik arvas, et olukorra parandamiseks peab rohkem propageerima tervislikke eluviise ja tekitama lastele võimalusi tasuta sportimiseks. Ja üks politseinikest arvas, et läbi seaduste muudatuste peab politseile rohkem andma võimalusi teostada kontrolloste.

Analüüsid küsimus nr 4 vastuseid tegi autor järelduse, et keegi Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonna noorsoopolitseinikest ei pea ennetustööd vahendiks, mis aitaks vähendada uimastite tarvitamist alaealiste seas. Kõik noorsoopolitseinikud olid arvamusel, et peamiseks politseile seadusega antud mõjutamisvahendiks on trahvimine või alaealiste komisjoni suunamine. Seda kinnitavad ka küsimus nr 5 vastuseid, mille järgi 7-st noorsoopolitseinikust viis kasutab peamiseks sõltuvusprobleemidega alaealiste mõjutamiseks rahatrahvi kohaldamise võimalust. Samas küsimus nr 7 vastused annavad mõista, et kõik Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonna noorsoopolitseinikud ei pea politseile seadusega antud mõjutamise võimalusi piisavalt mõjukateks. Neist enamus arvas, et alaealiste komisjoni suunamine on mõjukam kui rahatrahvi määramine, ülejäänud väitsid, et rahatrahviga ei saa ravida sõltuvust.

Analüüsid küsimuste nr 8 ja 9 vastuseid tegi autor järelduse, et enamik Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonna noorsoopolitseinikke arvab, et sõltuvusprobleemidega alaealiste mõjutamise valdkonnas politseis peab tegema muutusi. Ainult üks noorsoopolitseinik arvas, et ta ei ole pädev vastama anud küsimusele. Ettepanekuteks tõid noorsoopolitseinikud välja alkoholi-ja tubakapoliitika karmistamist, alkoholi-ja tubakatoode alaealistele piiramist, tervislikke eluviiside ja tasuta sportimisvõimaluste loomist alaealistele, läbi seaduste muudatuste võimaldama politseile

teostama kontrolluste kauplustes, samuti võimaldama politseile suunata otse sõltuvusprobleemidega alaealine sotsiaalprogrammis osalema või ravile, mitte läbi alaealiste komisjoni suunamise.

3.2 Uuringute tulemuste analüüs ja ettepanekud

Statistiliste andmete analüüsist selgus, et alaealistele kohaldatakse uimastite tarbimise eest eelkõige rahatrahve. Ilmselt näitab 2011. – 2012.a statistika analüüs karistamise tendentsi. Ka noorsooplitseinike fookusgrupi intervjuust selgus, et põhiliseks uimasteid tarvitanud alaealise mõjutamise meetodiks kasutavad nad enim rahatrahvi kohaldamist ning põhjendasid oma valikut sellega, et see on nende arvamusel ainus seadusega antud võimalus mõjutada uimasteid tarvitanud alaealisi. Kuid töö teoreetilises osas tutvustas autor erinevaid alaealiste mõjutamise võimalusi, mis on ettenähtud väärtemenetluse raames: suuliselt hoiatamine, hoiatustrahvi määramine ja mõjutusvahendi kohaldamine läbi alaealiste komisjoni suunamise. Viimane võimaldab seadust rikkunud alaealist mõjutada üheksa erineva vahendi abil. Siinkohal oluline märkida, et alaealised ise peavad kõige mõjusamaks üldkasulikke tööd, rahatrahvi ja aresti, mis selgus teooria osas välja toodud E.Meho läbi viidud uuringust. Antud aspekti kinnitab ka Riigikohtu õigusteabe osakonna kohtupraktika analüütik T.Reinthal, kelle arvates alaealiste õigusrikkujate mõjutamisel peab kasutama kõike vahendeid, mis on seadusega lubatud. Karistamisega ja vabaduse kaotusega seotud meetmeid peab T. Reinthali seisukohalt kasutama vaid äärmisel juhul ja seda ainult siis, kui teised vahendid ei ole oodatavat tulemust andnud. Siinkohal tõstab autor esile Soome kogemust, kus seadust rikkunud alaealise andmed saadab politsei kohaliku sotsiaalhoolekande asutusse, kes temaga edaspidi tegeleb, kaasates oma tegevustesse kogu perekonda või, kui kõik meetmed oodatavat tulemust ei anna, saadetakse alaealine kasuperre. Antud praktika kasutusele võtmine Eestis võiks aidata mõjutada uimasteid tarvitanud alaealisi efektiivsemalt ning seeläbi vähendada õigusrikkumiste arvu.

Samuti tõi autor teooria osas esile mitmeid seisukohti, mis kinnitavad, et alaealiste õigusrikkumiste vähendamisel peab pöörama rohkem tähelepanu ennetustööle. S.Kaugia uuringust (vaata käesolev lõputöö lk 20) selgus, et õigusteadmisi saavad noored valdavalt massimeediast ning vähemal määral vanematelt ja koolist. Ka Saksa Gümnaasiumi õpilaste uuringust tuli välja, et noored ise arvasid, et uimastite tarbimist alaealiste seas aitaks vähendada teavitustöö kas õpetajate ja politseinike poolt koolides või lapsevanematelt kodudes. Statistiliste andmete analüüsist aga selgus, et Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonna poolt oli vahemikus 2011. – 2012.a läbiviidud üks ennetusprojekt, milles osales kokku vaid 47 alaealist. Antud asjaolu näitab ilmselt, et ennetustöö

ei ole Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonna prioriteediks, kuna sellega tegeletakse minimaalselt. Noorsoopolitseinikega uuringust selgus samuti, et keegi neist ei pidanud ennetustööd vahendiks, mis aitaks vähendada alaealiste seas uimastite tarvitamise levikut.

KOKKUVÕTE

Käesoleva lõputöö eesmärgiks oli anda ülevaade uimasteid tarvitanud alaealise kohtlemisest ja mõjutamisest vääртеomenetluses Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonna praktika kaudu ning töötada välja ettepanekud erinevate mõjutusvahendite mitmekülgses rakendamiseks. Eesmärgi saavutamiseks töötati läbi ja analüüsiti teema-kohast kirjandust ning koostati sellest teoreetiline ülevaade. Samuti analüüsiti Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonna territooriumil alaealiste poolt toime pandud õigusrikkumiste statistilisi andmeid, viidi läbi fookusgrupi intervjuud Saksa Gümnaasiumi õpilastega ja Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonna noorsoopolitseinikega.

Kuna käesoleva töö uuringust selgus, et Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonna noorsoopolitseinikud kohaldavad uimastitarvitajate mõjutamiseks enamku rahatrahve ja nende arvates pole muid seaduslikke võimalusi alaealiste mõjutamiseks, siis on autori arvates vajalik läbi viia selleteemaline õppepäev. Õppepäeva pikkus on 6 akadeemilist loengutundi ning õppepäeval käsitletavateks teemad on: Alaealiste uimastite tarvitamise problemaatika Põhja prefektuuris, statistiliste andmete tutvustamine, vääртеomenetluse raames uimasteid tarvitanud alaealisele kohaldatavate alternatiivsete mõjutuste tutvustamine.

Lõputöö käigus selgus, et üldine tendents on karistamise, siis peab autor vajalikuks kokku kutsuda ümarlaud, Põhja prefektuuri noorsooteenistuste vanematega, Põhja prefektuuri piirkondliku politseitöö talituse korrakaitseametnikega, Tallinna Sotsiaalhoolekande asutuste ja alaealiste komisjonide esindajatega, Tallinna Lastekaitseliidu esindajatega ning Tervise Arengu Instituudi spetsialistidega, et arutada koos alaealiste uimastite tarvitamise problemaatikat ning teha ettepanekuid alaealistega tööd efektiivsemaks muutmiseks.

Kuna õpilaste fookusgrupi uuring tõi välja, et senisest enam peab tegema teavitustööd lapsevanemate ja õpetajate hulgas, siis teeb autor ettepaneku viia läbi Põhja prefektuuri noorsoopolitseinike poolt õpetajatele ja lapsevanematele vähemalt kord aastas uimastite teemalist õppepäeva, mille raames tutvustada neile ohtlikke tarvitamise kasvutendentse ning seeläbi veenda

neid pöörama koolides ja kodudes rohkem tähelepanu uimastite problemaatikale. Samuti läbi oma isikliku eeskuju saavad lapsevanemad ja õpetaja propageerida noortele tervislikke eluviise.

Käesoleva töö teoreetilises osa tutvustas autor S.Kaugia uuringu tulemusi, mille järgi saavad alaealised enim õigusalaseid teadmisi läbi meedia ja ajakirjanduse. Sellest tulenevalt näeb autor ühe võimalusena parandada noorte teadmisi uimastite negatiivsetest mõjudest kaasates sellesse telekanaleid ja noorte ajakirjandust. Selle võimaluse realiseerimiseks peavad Põhja prefektuuri ennetusteenistuse noorsoopolitseinikud välja töötama ja ellu viima ennetusprojekti, millesse võiksid kaasata kooliõpilasi uimastiteemaliste videolõikude tegemisel. Seejärel koostöös kohaliku meediaga levitada projekti raames valminud videomaterjali kohalike ajalehtede internetiväljaannetes.

Lõputöös praktiseeritud pilootfookusgrupi intervjuuna õpilaste küsitlemist saab jätkata ka teistes klassides ja koolides, kuna see annab ülevaate noorte õigusteadvusest ja võimaldab kavandada noortele kohaseid ja nende vajadustele vastavaid ennetusmeetmeid.

Kokkuvõtlikult saab öelda, et antud uurimistöö täitis püstitatud eesmärgi ning uurimisküsimus leidis vastuse.

Autor arvamusel, et antud tööst saavad kasu Põhja prefektuuri alaealiste õigusrikkujatega tegelevad politseiametnikud. Antud tööga tutvumine mõjutab neid edaspidi kasutama kõiki seadusega antud võimalusi uimasteid tarvitanud alaealiste efektiivsemaks mõjutamiseks.

РЕЗЮМЕ

Данная работа состоит из 47-и страниц, из них 21 страница составляет основная часть и 10 страниц исследовательская часть. Работа составлена на эстонском языке, резюме на русском языке.

Целью данной работы было дать обзор о мерах воздействия на несовершеннолетнего, употребившего одурманивающие вещества на примере Южного отдела полиции Пыхьяской префектуры, а также разработать предложения для многостороннего использования мер воздействия.

Для решения поставленной проблемы и поиска ответов на исследовательский вопрос был:

1. дан обзор об альтернативных мерах воздействия на несовершеннолетнего, употребившего одурманивающие вещества, а также о наилучшей практике;
2. дан сравнительный обзор статистических данных 2011-2012 годов Южного отдела полиции Пыхьяской префектуры;
3. проведены опросы фокус-групп среди учеников Сакса Гимназии и среди работников молодежной полиции из Южного отдела полиции Пыхьяской префектуры;
4. проведено сравнение результатов исследования с теоритическими данными

В ходе проведения исследований данной работы комбинировались качественные и количественные методы исследования.

В результате исследования выяснилось, что основными методами воздействия на несовершеннолетнего, употребившего одурманивающие вещества, со стороны молодежной полиции Южного отдела Пыхьяской префектуры является назначение денежного штрафа.

Так же был получен ответ на поставленный вопрос, что альтернативными методами воздействия на несовершеннолетнего, употребившего одурманивающее вещество, со стороны полиции - это направление малолетнего правонарушителя на комиссию по делам несовершеннолетних для назначения ему соответствующей меры воздействия.

KASUTATUD KIRJANDUS

Alaealise mõjutusvahendite seadus, 28.01.1998, jõustunud 01.09.1998, RT I 1998, 17, 264, § 13 lg 2

Alaealise mõjutusvahendite seadus, § 12

Euroopa Ühenduste Komisjon, Roheline Raamat Kodanikuühiskonna rolli kohta Euroopa Liidu uimastipoliitikas, Brüssel 26.06.2006 lk 3 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0316:FIN:ET:PDF>

Euroopa Ühenduste Komisjon, Nelja aasta tegevuskava ja narkootikumidevastane Euroopa allianss tugevdavad narkootikumidevastast võitlust, Brüssel, 18.09. 2008 lk 1 http://europa.eu/rapid/press-release_IP-08-1366_et.htm

Euroopa Liidu Teataja, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal “Alaealiste kuritegevuse ennetamine, alaealiste kuritegevuse käsitlemise viisid ja alaealisi käsitleva õigussüsteemi roll Euroopa Liidus” 09.05.2006 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:110:0075:0082:ET:PDF>

Justiitsministeerium, „Alaealiste komisjonide süsteem“ (2012), <http://www.kuriteoennetus.ee/38796> (10.12.2012)

Jentson, T., „Alaealiste poolt toime pandud avaliku korra rikkumise, pisivarguse, tubakatoodete ja alkoholi tarvitamise rikkumise mõjutamise viisid Järva maakonnas võrreldes Soome Vabariigiga“, lõputöö, Sisekaitseakadeemia, 2012, lk 21

Kallas, L., Heido, R., Rassa, J., „Süüteod: väärteod ja kuriteod“, abimaterjal ühiskonnaõpetuses ja õiguskasvatuses, Kuriteoennetuse Sihtasutus (2010) lk 8 http://www.kesa.ee/download/raamatud/UUSIM-lapsed&alaealised_est.pdf

Karistusseadustik, 06.06.2001, jõustunud 01.09.2002- RT I 2001, 61, 364...RT I 20.12.2012, 12, § 33

Kaugia, S., „Eesti ja USA üldhariduskoolid õpilaste õigusteadmiste võrdlus“, *Juridica*, (2000), 412-425, lk 421-425

Kergandberg, E., *et al*, *Kohtumenetlus* (Tallinn: Juura, 2008) lk 312

Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018 heakskiitmine, 09.06.2010, jõustunud 16.06.2010- RT III 2010, 26, 51, p 3.

- Koolmeister, I., *et al*, *Väärteomenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne* (Tallinna: Juura, 2007) lk 3
- Meho, E, „Süüvõimeliste alaealiste osakaal, kohaldatud mõjutusvahendid ja nende mõjususe ning õigusrikkujate sotsiaalne taust Kristiine linnaosa alaealiste komisjoni 2006-2010 aasta praktika põhjal“, lõputöö, Sisekaitseakadeemia, (2011), lk 28
- Politsei-ja Piirivalveameti andmelao-ja analüüsi infosüsteem ALIS
- Rammo, R., „Alaealise ülekuulamine kriminaalmenetluse kohtueelses staadiumis“, *Juridica* (2006), nr 5, 317-328, lk 318
- Reinthal, T., „Karistusõiguse suund-ülekriminaaliseerimine?“, *Juridica* (2010), 10, lk 740-750, lk 741
- Sootak, J.. Karistus pole imerohi. Pere ja Kodu, (1996) nr 7, lk 18-19
- Rannala I-E, Tiko A., Rohtla A., „Käitumisraskustega noored ja neile määratud mõjutusvahendite kohaldamine alaealiste komisjonides“, uurimus, Justiitsministeerium (2006), lk 11
- Siseministeerium, „Turvalisuspoliitika põhisuunad aastani 2015 täitmise tegevusaruanne“ (2013), <www.valitsus.ee/UserFiles/valitsus/et/valitsus/arengukavad/siseministeerium/TPPS%20aruanne%202012.%20aasta%20kohta%20.pdf> (05.02.2013)
- Siseministeerium, „Narkomaania ennetamise riiklik strateegia aastani 2012“ (2010), <www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Tervisevaldkond/Tervisepoliitika/Narkomaania_ennetamise_riiklik_strateegia_aastani_2012.pdf> (05.02.2013)
- Sootak, J. ja Pikamäe, P., *Karistusseadustik: Kommenteeritud väljaanne* (Tallinn: Kirjastus Juura 2004), 2, lk 24
- Tervise Arengu Instituut, „Uimastite tarvitamine koolinoorte seas: 15-16-aastaste õpilaste legaalse ja illegaalse narkootikumide kasutamine Eestis“, uuringu raport, Tallinna Ülikooli Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut (2012) lk 5
- Terviseinfo, „Uimastid“ (2012), <www.terviseinfo.ee/et/valdkonnad/narkomaania> (10.12.2012)
- Terviseinfo, „Riiklik alkoholipoliitika“, (2009), <www.terviseinfo.ee/images/Riiklik_alkoholipoliitika.pdf> (10.12.2012)
- Tervise Arengu Instituut „Koolinoored ja uimastid“, (2008), <www.tai.ee/et/instituut/pressile/uudised/1038>, (10.12.2012)
- Гаркушенко, С., „Психологические особенности людей с никотиновой зависимостью“, *Вестник Самарской Гуманитарной Академии*, (2007) nr 1, 155-160, lk 155
<http://elibrary.ru/download/91728341.pdf>
- Гусейнов, У.А “Профилактика правонарушений несовершеннолетних за рубежом“, *Теория и практика общего развития* (2010), nr 3, 186-189, lk 186
<http://elibrary.ru/download/97728249.pdf>

Дубинин С. Н., „Алкоголизм как одна из форм девиантного поведения несовершеннолетних подростков“ *Вестник Челябинского Государственного Педагогического Университета* (2011) nr 6, 51-67, lk 52 <http://elibrary.ru/download/79062478.pdf>

Кошкина М.В. „Наркотики и дети“, *Фундаментальные исследования* (2008) nr 3, 11, lk 1. <http://elibrary.ru/download/50798776.pdf>

Моисеенко, Я.В., „Несовершеннолетний как субъект ответственности“, *Вестник Красноярского Государственного Аграрного Университета*, (2007), nr 10, 418-422, lk 419 <http://elibrary.ru/download/39698464.pdf>

Шиповская Л.П. „Молодежь и наркотики: проблемы оздоровления“, *Сервис в России и зарубежом* (2008) nr 1, 56-61, lk 56 <http://elibrary.ru/download/95024239.pdf>

JOONISTE JA TABELITE LOETELU

Joonis 1. Narkosurmade dünaamika Eestis aastail 2001-2012.....	10
Joonis 2. Aastal 2011 alkoholi tarvitamisega vähemalt korra kaasnenud probleemide sagedused soo lõikes.	15
Joonis 3. Aastal 2011 alaealistele kohaldatud mõjutusvahendid.....	23
Joonis 4. Vahemikus 2011-2012a. Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonna territooriumil alaealiste poolt toimepandud uimastitega seotud rikkumised.....	31
Joonis 5. Täisealiste ja alaealiste AS ja NPALS rikkujate osakaal.....	32
Joonis 6. Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonna territooriumil elavad alaealised rikkujad.....	33
Tabel 1. Alaealistele kohaldatavad piirangud ja nende sanktsioonid.....	21

LISA 1

Juhtumite arutelu

Juhtum 1:

Jüri (13aastane), Martin (15aastane) ja Reigo (14aastane) käivad koos robotiringis ning viimase ringi järgselt ühiselt koju lonkides otsustavad, et sel reedel lähevad nad peale tunde Reigo juurde uut arvutimängu proovima. Kuna Reigo isa on väliskomandeeringus ning ema õhtuses vahetuses tööl, siis saab ometi natuke pikemalt koos rahulikult mängida. Reedel kogunetakse Reigo juures ning Martin on kaasa kutsunud veel paar klassivenda. Kui mängu reeglid kõigil selged ning paar tiiru mängitud, siis pakub üks Martini klassivendadest, et mäng läheks kindlasti oluliselt libedamalt ja lõbusamalt, kui proovida üht uut ja põnevat narkootikumi. Jüri ja Reigo otsustavad mitte proovida, aga Martin ja ta klassivennad proovivad. Mõne aja pärast hakkab Martinil väga halb.

Palun arutage koos:

Kuidas sai antud olukord tekkida?

Kuidas antud olukord võib edasi minna?

- Negatiivne külg
- Positiivne külg

Leidke võimalused olukorra lahendamiseks (kes ja mida peaks tegema, politsei, vanemad jne)

LISA 2

Juhtumite arutelu

Juhtum 2:

Margit (10aastane), Anne (11aastane) ja Birgit (12aastane) elavad kõrvalmajades ja õpivad ühes koolis. Enamus suvedel mängitakse sageli koos õues, kuid täna on nad vihmase ilma tõttu Margiti juurde koju läinud. Margiti vabemaid ei ole kodus. Birgit on Margiti juures esimest korda ning palub, et Margit oma kodu näitaks. Elutoas avab Margit puhvetkapi ning pakub teistele kommi, kui Birgit näeb poolikuid alkoholipudeleid ning teeb ettepaneku neid proovida. Margit puikleb vastu, et tema ei ole kunagi proovinud ning vanemad ei luba ka, aga Birgit kelgib, et tema on külla proovinud ja osad on väga head magusad.

Palun arutage koos:

Kuidas sai antud olukord tekkida?

Kuidas antud olukord võib edasi minna?

- Negatiivne külg
- Positiivne külg

Leidke võimalused olukorra lahendamiseks (kes ja mida peaks tegema, politsei, vanemad jne)

LISA 3

Fookusgrupi intervjuu

Olen Sisekaitseakadeemia korrakaitse eriala üliõpilane Diana Smirnova ning minu lõputöö teemaks on „Sõltuvusprobleemidega alaealiste mõjutamise võimalused ja nende rakendamine politseitöös ajavahemikus 2011-2012.a Põhja prefektuuri Lõuna politseijaoskonna näitel“. Oma lõputöös viin läbi fookus-uuringu, mille eesmärgiks on analüüsida, millised on määravad faktorid karistuse ja mõjutusvahendi vahel valimisel noorsoopolitseinike töös

Palun vastata ja arutada koos järgmised küsimused:

1. Teie nimi, politseistaaz ja haridus
2. Kui tihti puutute kokku sõltuvusprobleemidega alaealistega oma töös?
3. Kuidas Teie hindate, kas alaealist, kes on aasta jooksul tarvitanud vähemalt kahel korral uimasteid (alkoholi-, tubaka- ja narkootilised ained), võib nimetada sõltlaseks?
4. Millised on Teie peamised sõltuvusprobleemidega alaealiste mõjutamise võimalused?
5. Milliseid politsei mõjutamise võimalusi rakendate kõige rohkem ja miks?
6. Kas Teie töös on piisavalt mõjutamise võimalusi, et aidata alaealistel vabaneda sõltuvusest?
7. Kas Teie arvates on need mõjutamise võimalused ka piisavalt mõjukad, et aidata alaealisel vabaneda sõltuvusest?
8. Kuidas Te arvate, kas alaealiste mõjutamine sõltuvustest loobumisel on üldse politsei pädevus?
9. Milliseid muutusi Teie arvates peaks antud valdkonnas tegema?
10. Millised on Teie ettepanekud olukorra parandamiseks?

Täna Teid!